

Hét Hárs

A csillaghegy-békásmegyeri evangélikus gyülekezet lapja

III. évfolyam 4. szám

2004. karácsony

Megteremtette és megáldotta őket

*„Megteremtette Isten
az embert
a maga képmására,
Isten képmására teremtette,
férfivá és nővé
teremtette őket.
Isten megáldotta őket,
és ezt mondta nekik Isten:
Szaporodjatok,
sokasodjatok, töltsétek be
és hódítsátok meg a földet.”*

(1Móz 1,27–28)

Így lett Ádám és Éva, így lett az ember. Az, aki nem tudja elgondolni önmagát testén kívül, – és mégsem test csupán az, ami önmagát elgondolja. Az éhség, bármilyen ínség, hiánya javaknak és tehetségnek, a különféle vétkek, hibák, bűnök és mulasztások, mind mi magunk vagyunk, – de mégsem ennyi vagyunk csupán. Föld porából vett porunk előbb-utóbb újra porrá lesz. De a por nem reflektál önmagára, ha mégis, úgy porsága mégsem zavarja. Mi azonban anyánk méhétől fogva vagyunk, akaratunktól függetlenül, megváltozásunk esélye nélkül.

Didergő élmény embernek lenni. Vágynak és kívánságnak kiszolgáltatottan várni a másikat. Napról napra hitetve, biztatva magunkat azzal, hogy vele teljes és értelmes és jó lesz az éltünk. E testbe zárt lét, melyben a szenvedés szeparált és megoszthatatlan: a másik fájdalmunkat nem megszenvedí, csak elszenvedí. Talán nem tagadja le, nem tér ki előle, s nem mondja, hogy nem is olyan rossz az, de el nem veheti. Örömről mindig megosztható, fájásunk soha.

Ő teremtett bennünket ilyené, aki nemcsak nevét nem adta tudunkra – semmit nem tudunk róla.

Minden hordozza keze nyomát, de semmivel sem azonosítható. Hiába a sok könyv, hiába maga a kettős nagy kinyilatkoztatás, a tudás és a tudomány, a kultúra és a művészet. Mindez csak ösvény vagy jel csupán, – nem ő. S mert nem ő, bálvánnyá tehető. Csak azt nem tudjuk bálvánnyá tenni, aki minket önmagához hasonlóan szabaddá teremtett. Saját szuverenitásunk a homályos tükör, amely mégis láttat valamit abból a szuverenitásból, amelyből a miénk származik.

Így aztán szabadok vagyunk életre-halálra, és rejtőzködők. Elrejtettek és önmagukat elrejtők. Szuverenitásunk őrzi a legtöbbet abból, aki teremtett, és ez őríz meg leginkább bennünket a másiktól, – titoknak, idegenségnek.

Ámbár mégsem csak teremtettek vagyunk. Meg is áldott bennünket: „És ezt mondta nekik Isten: Szaporodjatok és sokasodjatok, töltsétek be és hódítsátok meg a földet!” (1Móz 1,28) Szaporodjatok, sokasodjatok, uralkodjatok! Ez a hármas felszólítás mintha éppen ellentétes lenne egyedülvalóságra és szabadságra szóló teremtettségünkkel. Az áldás lényege a másik. Az a közösség, amely általa lehet, s nemcsak lehet, hanem itt is van, itt és most történik velem és bennem. Az áldás: teremtettség szuverenitásom megszentelése térben és időben. A másik társammá lesz: megszentelődése nem más, mint saját megszentelt szuverenitása. Miről szól Ádám és Éva közössége? Páros magány vagy megszentelt szuverenitás, uralkodás vagy éppen az erősebb szolgálata a gyengébbnek, birtoklás vagy tékozlás? És miről szól Isten közössége az emberrel? Minek teremtett minket, és minek áld, ha megáld bennünket?

De jó, hogy a názáreti Jézusban sem szolgáltatta ki magát az Isten, s így nem lehet adventi kérdéseinkre könnyeden válaszolni. S bár lelkünk gyakorta didereg ezért-azért, van abban valami édes, vigasztaló, karácsonyi öröm, hogy ma sem engedjük magunkat egyházfedelmek és krisztofarizeusok vályújához kényszeríteni. Ádám és Éva fiai és leányai nem arra születtek, hogy az ideológia korpáján hizlaltassanak, hanem arra, hogy szeressék egymást. Örök, engesztelhetetlen nagy szerelemmel, túl jón és rosszon, túl életen s halálon.

Donáth László

Az istenképű emberiség

Alább Daniel L. Migliore, Faith Seeking Understanding: An Introduction to Christian Theology (Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1991) című, magyarul még meg nem jelent könyvének részleteit közöljük. Szerzőt és művét Csepregi András, a nyíregyházi főiskola tanára, a könyv fordítója ajánlja az olvasónak:

„Daniel L. Migliore 1935-ben született, az Amerikai Presbiteriánus Egyházhhoz kötődő Princeton Teológiai Szeminárium rendszeres teológiai professzora. Könyvét, miután az anyagot több éven át csiszolta-tanította az első-éves teológusoknak meghirdetett kurzusokon, 1991-ben adta ki. Célja az volt, hogy olyan teológiai bevezetést jelenítsen meg, amely kritikus tisztelettel viseltetik a hagyományos teológia iránt, és kritikus nyitottsággal fordul a mai teológiai kísérletek új hangjai és hangsúlyai felé.

Jómagam tanári munkám során növekvő lelkesedéssel használom Migliore Bevezetését. Amit a kritikus tisztelet-ről és a kritikus nyitottságról ír, nála nem frázis, hanem hívogató, eleven valóság. Látható örömmel éli meg Barthiánus veretű reformátusságát, de közben nem hallgatja el Kálvint és Barthot illető kritikai észrevételeit; a klasszikus teológia által szőtt széles textusba pedig a legtermészetesebb módon húzza bele a felszabadítás teológiák és a feminista teológiák izgalmas kérdésvetéseit, ellentéteit. A kritika és az ellentét viszont soha nem öncéli eszköz: Migliore általuk mindig ahhoz a normához igyekszik igazítani a teológia hagyományait és perspektíváit, amelyhez az evangéliumok Jézusa iránti kitartó figyelem révén jutott el. Munkája együttgondolkodásra, vitára, olykor ellentmondásra hív, olyan szellemben, amelyben nemcsak az egyetértő igen, de még a határozott nem is az olvasó gazdagodására szolgál.”

Mi emberek, titkok vagyunk a magunk számára. Ésszerűen élünk, és irracionálisak vagyunk, néha civilizáltan, máskor vadember módjára viselkedünk, képesek vagyunk mind a mély barátságra, mind a gyilkos ellenségeskedésre, szabadok vagyunk és megkötözöttek, a teremtés csúcsa vagyunk, egyszersmind mi vagyunk a legnagyobb veszély a teremtés számára. Mí vagyunk Rembrandt és Hitler, Mozart és Sztálin, Antigone és Lady Machbeth, Ruth és Jezabel. [...] A Biblia és a keresztyén teológia az ember dicsősége és szörnyűsége titkát három összefüggő kijelentéssel írja körül: Isten képére teremtett lények vagyunk; bűnösök vagyunk, akik megtagadjuk és tönkreteszünk teremtett lényünket; végül pedig bocsánatot nyert bűnösök vagyunk, akiket Isten kegyelme azzal a meglepő lehetőséggel ajándékozott meg, hogy újrakezdhetjük életünket, azaz az élet végső átformálása felé haladhatunk, amit Isten a keresztre feszített Jézus feltámasztásában ígért meg a világnak. [...]

Az „istenképűség” értelmezései

Az első teremtéstörténet szerint Isten így szólt: „Alkossunk embert a képmásunkra, hozzánk hasonlóvá: uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon, az egész földön és mindenben, ami a földön csúszik-mászik. Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.” (1Móz 26–27) Az „Isten képe” sokatmondó kifejezését a keresztyén teológia története során számos különböző módon értelmezték.

Ifj. Lucas Cranach: Ádám és Éva teremtése, valamint a bűnbeesés (Biblia-illusztráció, Lipcse, 1541)

Egyesek szerint az ember egyenes testtartása fizikailag emlékeztet Isten megjelenésére. A Biblia néhány szakasza zavarba ejtően antropomorf módon beszél Istenről (például 1Móz 3,8: Isten a szellős alkonyatkor járt-kelt az Éden kertjében). Ennek ellenére az Ószövetség, amely erősen hangsúlyozza Isten transzcendenciáját és elrejtettségét, nem támogatja Isten és az emberiség fizikai hasonlóságának gondolatát, sőt kifejezetten tiltja Isten ábrázolását: „ne csinálj magadnak semmiféle istenszobrot...” (2Móz 20,4). [...]

Egy másik, de az előbbihez kapcsolódó magyarázat a teremtéstörténetnek arra a mondatára épít, amely szerint Isten az embernek adta a teremtett világ feletti uralmat (1Móz 1,28). Az emberiség eszerint abban hasonlít Istenre, hogy gyakorolja a többi teremtmény fölötti hatalmát. Isten képének ez a magyarázata gyakran azzal a világgéppel párosul, amely szerint minden kapcsolat hierarchikus rend szerint van megalkotva: Isten uralkodik a világ felett, a lélek fegyelmezi a testet, a férfi a nő felebbvalója, az emberiség pedig a többi teremtmény felett áll. [...]

További magyarázók azt hangsúlyozzák, hogy az istenképűség az ember szabadságát jelenti. A modern filozófusok és teológusok úgy határozták meg az embert, mint szabad, önmagával rendelkező és önmagát transzcendáló lényt. Az emberek egyszerre teremtik önmagukat, és teremtik azt a kultúrát, amelyet a természet fölül állítanak. Szabad teremtő cselekvésében az ember Isten szabad teremtői voltára reflektál, s így válik a világban Isten képévé. [...]

Sok huszadik századi teológussal együtt végül azt a véleményt fogadjuk el, hogy „Isten képe” mint szimbólum az

Istennel és a többi teremtménnyel együtt közösségben élt emberi életet jelenti. Az első teremtéstörténetben azt a kijelentést, hogy „Isten a maga képmására teremtette az embert”, az követi, hogy „férfivá és nővé teremtette őket” (1Móz 1,27). Embernek lenni tehát annyit jelent, mint egymással a kölcsönös tisztelet és szeretet kapcsolatában élni. Az emberi teremtmények kapcsolatban élt egzisztenciája – amelynek a nő és a férfi koegzisztenciája a paradigmátikus formája – Isten életét tükrözi vissza, aki öröktől fogva nem magányosan, hanem közösségben él (Szentháromság Isten). „Isten képen” elsősorban tehát nem emberi képességek, tulajdonságok vagy lehetőségek együttesét értjük. „Istenképi” lenni arra az önmagán túlemelő (önmagát transzcendáló) életre utal, amelyet másokkal való kapcsolatban élünk meg: kapcsolatban az „egészen mással”, akit Istennek nevezünk, és mindazokkal a tőlünk – talán igencsak – különböző „másokkal”, akik segítségünkre szorulnak, s akik segítségére mi is rászorulunk, hogy azzá lehessünk, akivé Isten akarata szerint lehetünk. [...]

Teremtett emberiség

(Első tétel) *Az Isten képre teremtett emberek olyan lények, akiket Isten szabadon megszólít, és akik erre szabadon válaszolnak.* A modern filozófiai és tudományos antropológiák többsége ugyan eltávolodott a hagyományos keresztyén tanítástól, mégis rákényszerülnek arra, hogy hirkózzanak az emberiség különlegességének kérdésével. Az emberi élet értelmezése gyakran az angyaliság és a naturalizmus végletei között ingadozik. *Angyaliságon* azt a tendenciát értjük, amely hajlamos az embert testetlen értelemnek vagy lélcnek tartani, *naturalizmuson* pedig azt az ellentétes tendenciát, amely úgy tekint az emberre, mint akinek a viselkedése teljesen meghatározott (biológiai adottságai felől), és amely nem tartja szükségesnek olyan megfoghatatlan dolgokkal foglalkozni, mint szabad akarat, lélek vagy Istennel való kapcsolat.

A huszadik századi filozófiai és kultúrantropológusok arra törekedtek, hogy úgy ábrázolják és határozzák meg az

Id. Lucas Cranach: A bűnbeesés – részlet (1509)

emberi lét egyediségét, hogy közben mind az angyaliság, mind a naturalizmus végleteit elkerüljék. Ennek nyomán hangsúlyozták az embernek azon készségét és igényét, hogy felülemelkedjék önmagán („ön-transzcendencia”), beszéltek az ember „világra való nyitottságáról”, különleges nyelvi, kulturális vagy vallási képességeiről és tevékenységeiről. [...] Az ön-transzcendáló szabadság vagy a világra való nyitottság, mint jellemző emberi tulajdonságok, természetesen nem abszolút, hanem véges és feltételes valóságok. Az emberi egzisztencia testben élt élet. Pszichofizikai egységek vagyunk, nem pedig testetlen szellemek. Nem csupán *tesztünk van*, hanem *mi magunk vagyunk a tesztünk*. Az emberi élet virágzása nem választható el a testi szükségletek kielégítésétől. [...] Testben élt egzisztenciánk nem akadályozza, hogy Istennel közösségben éljünk. Ellenkezőleg: azzal, hogy az Isten által teremtett testi életet jónak vallja, és Jézus Krisztusról azt tanítja, hogy ő a testté lett Ige, s végül hogy a test feltámadását reméli, a keresztyén hit a „legnyilvánvalóbban materialista” a világvallások között.¹

A keresztyén hit szerint „exocentrikus” lényünk és véges, de valóságos szabadságunk annak köszönhető, hogy testben és adott történelmi feltételek között élő emberekként Isten minket a vele való kapcsolatra teremtett és – hogy arra személyesen is meghívjon – meg is szólít bennünket. Teremtőnk szabadon ajándékozza nekünk az életet, szól hozzánk, szövetséget köt velünk, és válaszukat várja. Isten testi-lelki (pszichofizikai) teljességében és adott történelmi környezetében szólítja meg az embert, és a *teljes ember szabad választást* várja. [...] Emberként élni tehát azt jelenti: az Isten kegyelmes megszólítására felelve élni.

(Második tétel) *Isten képmására teremtettnek lenni azt jelenti, hogy az emberek a maguk igazi valóját a másik emberrel és a többi teremtménnyel való együttélésben (koegzisztenciában) találják meg.* [...] Ha figyelmesen olvassuk a teremtés bibliai elbeszéléseit, feltűnik számunkra, hogy a teremtés egészével, de különösen az ember teremtésével kapcsolatban milyen nagy hangsúly esik a kapcsolatra. Az első teremtéstörténet szerint (1Móz 1) az emberiség az Isten által alkotott kozmikus rend része, a második teremtéstörténet szerint pedig (1Móz 2) Isten az embert a föld porából teremtette, és abban a kertben helyezte el, ahol a többi teremtmény is lakott.

Az a legszembetűnőbb, hogy – a bibliai tanúságtétel szerint – az Isten az embert a maga képre és hasonlatosságára **nem magányos lényként** teremtette, hanem nőként és férfiként (1Móz 1, 27). Isten teremtményeiként tehát lényegünk szerint kapcsolatban élő társas lények vagyunk, közösségi voltunk lényege pedig megváltoztathatatlanul konkrét abban, hogy nőként és férfiként élünk együtt. [...] Meg kell állapítanunk, hogy az első teremtéstörténet nem beszél a férfi és a nő kapcsolatában hierarchiáról, fölé- vagy alárendelésről, fentről vagy lentről, elsőről vagy másodikról. Egyszerűen arról szól, hogy a férfi és a nő együtt alkotják Isten képmását. [...] Az evangélium Istenének szándéka szerint a nő és a férfi kapcsolatának helyes rendje nem hierarchikus, hanem a kölcsönös szereteten és szolgálaton alapul (Gal 3,28; Ef 5,21). Szentháromsági analógiát alkalmazva azt is mondhatjuk, hogy a férfi és a nő kapcsolata „perichoretikus”, azaz a „kölcsönös egymásban élésben” és a viszonyos szeretetben valósul meg.²

Csepregi András fordítása

1 William Temple, *Nature, Man and God* (London, Macmillan, 1956) 478. Lásd még: Comblin, *Retrieving the Human*, második fejezet.

2 Vö.: Alexander McKelway, 'Perichoretic Possibilities in Barth's Doctrine of Male and Female', *Princeton Seminary Bulletin* 7, 1986, 231–243.

„Alanyikám”

Mező Ferenc – versei elé

Nem tiltakozom, ha barátságosan cukkolva így szólítanak, mert ebben a megszólításban benne van minden. Sikereim és kudarcaim: a rám mért és a keresett, a vállalt sorsom.

1951-ben Budapesten születtem. Református pap édesapám végül Vecsésen lett parókus lelkész. Ott gyerekeskedtem, kamaszodtam. Apám volt rám valamennyi ember közül a legnagyobb hatással. Neki olvastam fel első szörnyű, Adyt utánozó verseimet.

A költészet témája: Isten, Szerelem, Halál. Mindez az Én szemszögéből. Ez az Én egyszerre tudatos és tudattalan, azonos a szerzővel, és jól megformált szerep is, de nálam mindig gyermeki Én. Gyermeki önzésében, sérülékenységében, de remélem világlátásának eredetiségében is.

A költészet három nagybetűvel felsorolt témája tulajdonképpen egy: a lét lényege, amihez képest mindennapos lótlás-futásunk gyakran csak öncéllá váló üres keret. Hiszem, hogy Ádámról, Éváról, a szerelemről szóló verseim is az Egészről szólnak.

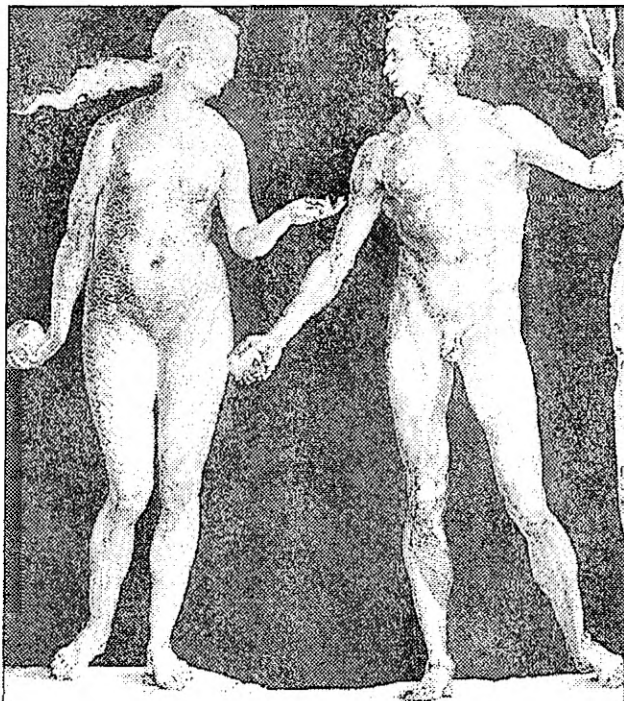
Nem jó az embernek egyedül

Ádám feláll, majd szétveti vágya, a tudás fáját rugdalja dühödten, hogy belesajdul saru nélküli lába, töméntelen édes banánt befal, aztán kókuszdió levével csillapítja szomját, pöffedten unatkozik, kínlódva, eltelve alszik el, nyugtalan álmában a hersenő füccsomókat markolássza, s hall már sűrű és mégis libbenő zenét.

Kezében kés ragyog, töprengve jó az Úr, „nem tudhatta, ő legalább egész volt” – motyog, s szomorú tekintetével szétkergeti a páرزó majmokat, az ember testébe metsz, az alvó Ádám helyett elégedetten felszisszen a kígyó.

„Ide dombokat még, a nyakra huncut tincseket, s szőrmentén a szőrrel, inkább csak éknek, így egész takaros már” – új teremtményét kedvtelve lapogatja, s Ádám csudára ébred, és lesznek mindjárt ketten egy testté asszonyával, és újra meg újra, mert kedvükre való, de mit szétválasztott az Úr, már csak találkozik mohón, tétován. És a kígyó, alig zizzentve a fűszálakat, halkán szűkülő körökkel közelít.

TEST

Albrecht Dürer: Ádám és Éva (1504)

A magyar test szó kétféle görög előfordulásai az Újszövetségben

CARO, CORPORE, SZARX, HALANDÓ HÚS

- „Lesznek ketten egy testté.” (Mt 19,5)
- „A lélek ugyan kész, de a test erőtelen.” (Mt 26,41).
- „Az Ige testté lett” (Jn1,14)
- „Ami testtől született, test az.” (Jn 3,6)
- „Aki eszi az én testemet, annak örök élete van.” (Jn 6,54)
- „A test nem használ semmit.” (Jn 6, 62)
- „Ti test szerint ítélték.” (Jn 8,15)
- „Jézus teste nem lát elmúlást.” (ApCsel 2,31)
- „Jézus test szerint Dávid utóda.” (Rm 1,3)
- „A testemben nem lakik jó.” (Rm 7,18)
- „Mí nem test szerint járunk.” (Rm 8,4)
- „A test törekvése a halál.” (Rm 8,6)
- „A testet ne úgy gondozzátok, hogy bűnös kívánságok ébredjenek benne.” (Rm 13,14)
- „Testben távol vagyok, de lélekben jelen.” (1Kor 5,3)
- „Egy test vagyunk mindannyian.” (1Kor 10,17)
- „Jézus élete látható legyen halandó testünkben.” (2Kor 4,11)
- „Tövis adatott a testembe.” (2Kor 12,7)
- „Testi erőtlenségemben hirdettem evangéliumot” (Gal 4,13)
- „A szabadság ne legyen ürügy a testnek.” (Gal 5,13)
- „Tagjai vagyunk Krisztus testének.” (Ef 5,30)
- „Nem a testben bizakodunk.” (Fil 3,3)
- „Testem elszenvedi mindazt, ami Krisztus gyötrelmeiből még hátravan, az ő testéért, amely az egyház.” (Kol 1,24)
- „Isten megjelent testben.” (1Tim 3,16)
- „Aranyotok megemészti testeteket, mint a tűz.” (Jak 5,3)
- „Minden test olyan, mint a fű.” (1Pt 1,24)
- „Aki testileg szenved, az elszakad a bűntől.” (1Pt 4,1)
- „Aki vallja, hogy Jézus testben jött el, az Istentől van.” (1Jn 4,2)

CORPUS, MEMBRA, SZÓMA, SZEMÉLYISÉG

- „A test lámpása a szem.” (Mt 6,22)
„Nem több-e a test a ruházatnál?” (Mt 6,25)
„Ne féljete azoktól, akik megölik a testet.” (Mt 10,28)
„Ez az én testem.” (Mt 26,26)
„Elkérte Jézus testét.” (Mt 27,58)
„Ahol a tetem, oda gyűlnek a saskeselyűk is.” (Lk 17,37)
„Nem találták az Úr testét.” (Lk 24,3)
„Ő testének templomáról beszélt.” (Jn 2,21)
„Látta, hogy két angyal ül ott fehérben, ahol előbb Jézus teste feküdt.” (Jn 20,12)
„Egymás testét meggyalázzák.” (Rm 1,24)
„Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?” (Rm 7,24)
„A test a bűn miatt halott.” (Rm 8,10)
„Életre kelti halandó testeteket.” (Rm 8,11)
„Várjuk testünk megváltását.” (Rm 8,23)
„Egy test vagyunk Krisztusban.” (Rm 12,5)
„Az Úr a testért van.” (1Kor 6,13)
„A ti testetek Krisztus tagja.” (1Kor 6,15)
„Aki paráználkodik, saját teste ellen vétkezik.” (1Kor 6,18)
„Testetek a bennetek lévő Szentlélek temploma.” (1Kor 6,19)
„Egy test vagyunk mindannyian.” (1Kor 10,17)
„Mindnyájan egy testté kereszteltettünk.” (1Kor 12,13)
„Bár sok a tag, mégis egy a test.” (1Kor 12,20)
„Nem minden test egyforma.” (1Kor 15,39)
„Vannak mennyei testek és vannak földi testek.” (1Kor 15,40)
„Elvettetik földi test, feltámasztatik lelki test.” (1Kor 15,44)
„Jézus halálát mindenkor testünkben hordozzuk.” (2Kor 4,10)
„Legyen láthatóvá Jézus élete halandó testünkben.” (2Kor 4,11)
„Mindenki megkapja, amit megérdemel, aszerint, amit e testben cselekedett.” (2Kor 5,10)
„A test kívánsága a lélek ellen tör.” (Gal 5,17)
„Jézus bélyegeit hordozom a testemen.” (Gal 6,17)
„Egy a test és egy a Lélek.” (Ef 4,4)
„A férfiak is szeressék feleségüket, mint saját testüket.” (Ef 5,28)
„Jézus az Ő dicsőséges testéhez hasonlóvá változtatja a mi gyarló testünket.” (Fil 3,21)
„Az Isten őrizze meg testeteket teljes épségben!” (1Thessz 5,23)
„Ha nem adjátok meg nekik, amire a testnek szüksége van, mit használ az?” (Jak 2,16)
„A test halott lélek nélkül.” (Jak 2,26)
„Ha a lovak szájába zablát vetünk, egész testüket irányíthatjuk.” (Jak 3,3)
„A nyelv egész testünket beszennyezi.” (Jak 3,6)
„Bűneinket maga vitte fel testében a fára.” (1Pt 2,24)

Szegény Szentlélek!

„Testetek a bennetek lévő Szentlélek temploma”
(1Kor 6,19)

Hát, ami azt illeti, az Ő helyében én bizony valamivel jobb helyre építtettem volna templomom! Mintha ugyan hajléktalan lenne, hogy csak ezt a szálnalmas helyet találta magának: „testetek”? Szegény Szentlélek! Micsoda egy templom ez, kérem?!

Mert hiszen van, hogy e templom tervei szépen elkészültek, sőt már az alap is lefektetett, aztán jön egy szépen nikkelezett orvosi műszer, s egy mozdulattal vége az egésznek. Suty, s volt templom, nincs templom.

Nem csak kölni dómok, katedrálisok Canterburyben és sztergomi bazilikák vannak ugyanis, hanem hibásan kivitele-

zödték is. Siket, vak, néma, béna, nyomorék és vízfejű templomok is. Különösen drágák. Templomok, melyeket egy szabad szemmel nem is látható parányi vírus vagy egy vérrög, de akár csak egy buborék is földdel egyenlővé tehet egy pillanat alatt. Patty, s volt templom, nincs templom.

Templomok, melyeket Asszíriában karddal, Újvidéken körfűrészsel négy darabbá vágnak. Elgázostják, vagy egyszerűen csak felakasztják. Elégetik, vagy befagyasztják, mint a gulágok frídsidereiben.

Ezek a templomok – sajnálatos módon – hazug, tolvaj, gyilkos istenházák. Nem tudják, mi okból, miért és mi célból lettek emelve. Tébolygó kápolnák. Szennyel borítottak, patkányszagúak és galambszarral malterozottak.

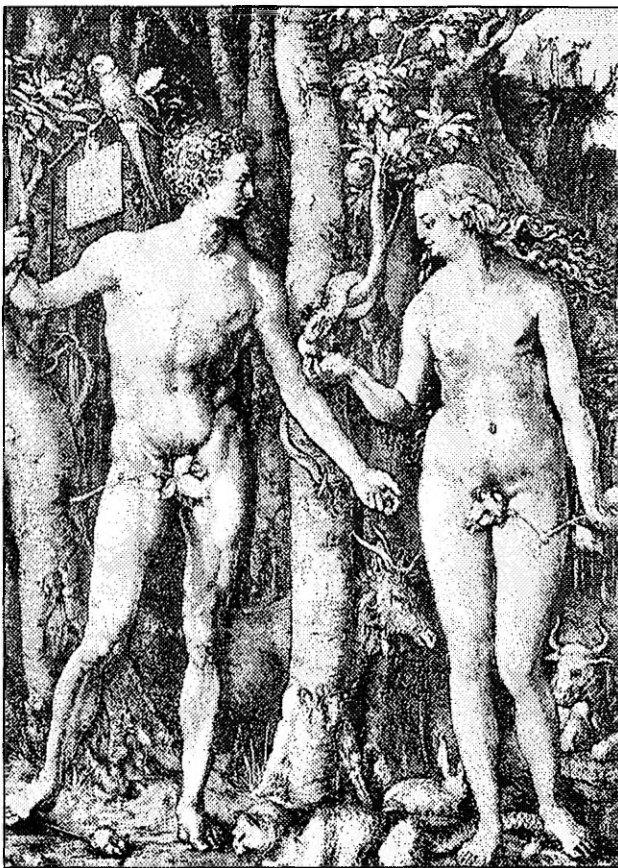
Rohadnak és penészednek. Lehull róluik minden cserép, talapatuk lassan szétmállik, és falaikban felüti fejét a gaz. Ablakaik vakablakok, szúrágta faragások, meg persze a rozsd. Aztán egyszerűen csak reccs, s volt templom, nincs templom. Tepsiben viszik a proszektúrára.

De lehet tömjén, illatos drága kenőcs, biobúzacsfra böjt-kúrával és bodi building Béres-cseppel, eszi a fene. Szolárium és pakolás, mittudoménmilyen terápia és méregtelenítés, ennek – barátaim – immár szaga van.

Szóval, egyre kevésbé értem, mit keres Isten e testben.

Az ellenben bizonyos, hogy ebben az esetben a lakó minősíti a házat, s nem fordítva, ahogy szerencsétlen újjagdagék vélik, miután felépítették puccos-flancos műkacsaláb fürmedvényüket a Rózsadombon. Amitől remélik, ha abban ők laknak, lesznek valakik. Pedig lakói nmandok. Ez esetben ellenben a lakó, maga a Szentlélek minősíti a lakhelyét. S teszi a semmitit valamivé. Megmagyarázhatatlan s számomra érthetetlen ok miatt, mely mögött szeretet, szimpátia sejlik. Ahogy engem templommá értékel istálló-voltom ellenére most, a jászolt pedig mennyországgá egykor, hiszen benne az istenthordozó test.

Bízik László

Albrecht Dürer: Ádám és Éva (1504)

A férfi

A holdra felmászik büszkén,
a csillagokat megszámlálja,
a világot ismeri, megméri, nem érti.

Elindul,
vesszejét szűk nadrággal leszorítja
– hiába,
vet és felfalja a gyümölcsöt,
a követ megtöri,
tevékeny bohóca a létnek,
úgy dől az ölbe, mint ékes állat,
megszeppent kisfiú.

Totyogó utódai
konok arcára csalmak végül
egy csodálkozó mosolyt.

A nő

Tíz vad lovát
párja gerincén
hajszolja le-föl,
kócosan kegyelemért sikít,
és meghallgatásra talál.

Alászáil apállal
bölcshalakkal társalkodik,
a holddal együtt telik
fényesre, kerekre.

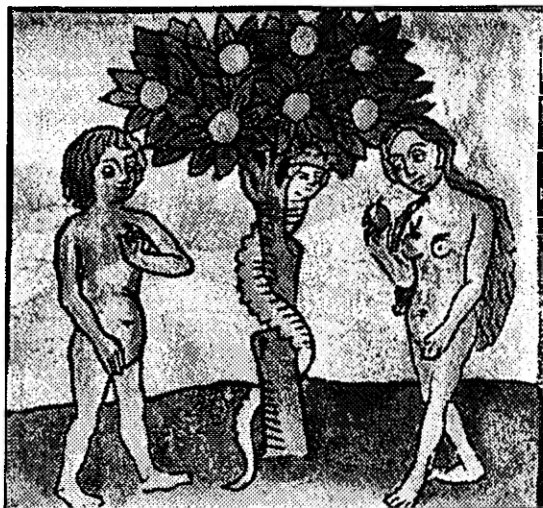
Számláló zsarnokok
fiára spekulálnak,
pásztorok, királyok
földre borulnak előtte –
megbocsát nekik,

újra kócos és visít
és gerincemen trappoltatja
vad lovait.

Este

Ketten a hegytetőn –
túl hajnalon, fényen,
tűzrakáson –
a parázsban sült krumpli
haját lehántják.

Lassul a falat,
leheverednek,
s kétfelől hengergőznek
a völgybe,
– mint összefogózva
régén.

Metszet a Bambergi Bibliából (1461)

Ádám, Éva és a test

„Ki vagyok én?
Ami vagyok, alaktalan
folyina szét valami halálban,
de véletlen formát találtam
s most élek külön és magam.
Testem, szegény,
te vagy a teremlő edény,
aki egykor kimerítettél
a semmiből és segítettél,
hogy legyek a sok én közt én is Én.”
(Szabó Lőrinc: Testem)

A lélekvándorlásban hívő a testre, mint a Brahman-Nirvana útvonalon közlekedő (világ)lélek megállójára tekint. (Hogy egy mozdulattal összevonjak hinduizmust-buddhizmust: a hindu a világlélek Brahmanban, a Végső Abszolútumban, a buddhista a harmóniában, a Nirvánában lel nyugodalmat). Hosszú útja során a lélek ideig-óráig ilyen áfomásokon rostokol. Pedig úti célja a modern utazóé: expressz-sebességgel, átszállás, sőt lehetőség szerint megállás nélkül megérkezni a végállomásra. Kéncylcmrc és biztonságra tart igényt. A TGV luxus azonban az ő esetében nem a pénztárcán múlik. Az első osztályt ki kell érdemelni. A lélek – iskolásmódra – jó magaviseletével juthat gyorsabban haza. Ha az ő fejével gondolkodunk (vagyis a miénkkel), melyre épp a megállókban tesz szert: az emberi létet szépen, becsületben érdemes eltölteni, nem tulajdonítva neki nagyobb jelentőséget, mint amennyit egy átmeneti kényszerpihenő érdemel.

A történelem folyamán ezt az állapotot sötétebben is láttatták már a lélekkutakra szakosodott fejes(lelk)ek. A gnosztikusok nem állomásokban, de egyenest életfogytiglani börtönökben gondolkodtak, és örökösök, a keresztények is sátáni csapdának élték meg a testbe zártságot. A gonosszal való küzdelemben a test bizonyult a lélek Achilles-sarkának, így nyert legitimitást az önsanyargatás eszméje. A tákolmány leggyengébb láncszeme – így vagy úgy – az élet középpontjában van, és fordítva: létezésünk ősmítosza szerint Isten elébb gyúrt testet, életet csak utána lehelt belé. Az ember – made in Paradise – ízibe testben teremtett. A test a mi emberi keretünk.

Kiiktathatatlanságára éppen a lélekvándorló indusok ébresztettek rá a minap. Újévi fényünnepük akaratlanul is a

fizikumommal, fizikai valómmal kényszerített párbeszédre. Az est folyamán ugyanis először – tánc-hare-beszéd-krisnátánc – a lélek jutott táplálékhoz, pedig a peches test is éhesen érkezett, s e nyomorúságának hangot adva keserítette az ünnep perceit. Később szájam befogva az evés örömeibe merültem, s alig győztem a szemben ülő szerzetes szavait a fűszeres főzelékkel és édes-savanyú szósszal egyetemben megemészteni, vagyis együtt fogadni be a fizikai dőzsölés csodáját, s a tant, mely mindezt elveti. Nehéz falatnak bizonyult. Három lázas éjszaka követte, fájdalommal, mellyel csak test képes sújtani embert.

A sárkupac, paradox módon, esztétikai csomagolásként is szolgál. Hogy kinél mit takar, azt az Örökkévalón kívül talán csak a pszichoanalitikusok tudják, és jobb is így. Nem tudom, a lélekvándorlás tanában felmerül-e annak lehetősége, hogy a lelkek két megálló között is egymásba fussanak. Csak úgy csupaszon. Tán nem is lenne szerencsés. Örülni, fájni, gyönyörködni test nélkül a lélek sem képes.

A lélek vándorlása, megfutamodása a ruhájával vállalt közösségtől az igazságérzetet is bántja. Miért csak a test bűnhődjék halandósággal az Ádámok és Évák bűneiért? Kompetenciánkat meghaladó kérdés ez, ráadásul kínos is, amennyiben az igazságot egy sorba erőlteti az Örökkévalóval. Lépünk tehát tovább: gúnyánk addig-ameddig adott. Sanyargatása helyett inkább a görög bölcsere emlékezzünk, akik úgy okoskodtak, ha a test egészségben és jólétben van, belül a lélek sem kevésbé. S bár e szikra sorsa csupán addig a miénk, míg megállónkban pihen, ne feledjük ránk utaltságát. Viseljük gondját úgy, hogy fejünket használjuk, szívünkre hallgatunk, és testünket ápoljuk. Hogy amikor elengedjük őt, ne kelljen szégyenkeznie a következő állomáson.

Donáth Mirjam

Ismeretlen fametsző Israhel van Meckenem után:
Kiűzetés a Paradicsomból (1482–1483 k.)

Tánc

Bűvölő-bájos
ki-be bújás,
ruhából ágyba,
nappalból éjszakába,
szárnyas szoknya mögé;

és kazlak mindenütt,
izzadt kazlak,
lángoló szénaboglyák,
ujjaim kapaszkodó béresek,
aléltan, megperzselve hullanak.

Rugkapáló lábad
szélmalom motolla,
szinte megőröl a csípőd,
feltörök a magok burka,
hasad bubos kemencéjéből
felgyújtott véred parazsáról
gyerek csusszan a világra,
haja, mint friss, szőke zsömle,
héja, jószagú.

És vérszag, tejszag,
kenyérszag keveredik
izzadt állatok, emberek szagával,
a földi istálló sáros alomján,
de a három királyok hazatérnek,
Heródes sorakoztatja katonáit,
Barrabás gyereksínyeken mesterkedik,
Pilátus törülközik,
jönnek-mennek a színészek,
elvégzik és minden elsötétül,
bújnánk anyánk szoknyájához:
angyalok szárnya mögé –
felülről sáros göröngyök zuhognak.

Amor sanctus

Timinek

Egyedül esteledik,
hívlak, nem felelsz,
szidlak, mentegetek,
hiszek, kételkedem.

Hazaérsz; megtartó
ölelés: végre az
enyém vagy,
zihál, felrobban
elnémul a lét –
egymás csendjében
megsejtjük Istenét.

A tudomány Ádámja

Avallás és a tudomány emberképe között sok különbség figyelhető meg, ellentétek azonban – meggyőződésem szerint – nincsenek közöttük, mert egészen más kulturális funkciót szolgálnak. A különféle vallások tanításai elsősorban érzelmeken alapulnak, és mindenki, vagy legalábbis követőik által érthető szép szimbólumokkal építkeznek. Valami fontosat, minden ember számára fontosat mondanak el a hit sajátos nyelvén. A tudományok mechanizmusokat vizsgálnak, apró, felderíthető részletekkel foglalkoznak, vezérlőelvük a gyakorlat: az tudományos, ami megismételhető, szétszedhető, praktikus hasznú elméletekbe foglalható. A tudomány fontos, különösen a modern időkben, de az élet értelméről, az élet teljességéről nem tud mondani semmit. És nem is ez a dolga.

Minden vallásban megtalálható egy történet, amely az ember keletkezéséről szól. Ennek nagyon fontos funkciója van a vallásos ember életében, hiszen egyéni életünk maga is történet. Születésünkre ugyan ritkán emlékszünk, – de elmeséli anyánk. Ami pedig 3-4 éves korunkban esett meg velünk, az már gyakran elevenen él bennünk. Történetünk tesz azzá, amik vagyunk. Akkor éltünk helyesen és nem hiábavalóan, ha majd életünk végén elmondhatjuk: jó történetünk volt. Érdemes volt megélni az örömeiket, a bánatokat, érdemes volt megszerezni az élvezeteket, és kellő mértékkel átvergődni a szenvedéseken, mert ezek együtt, egymásba fonódva, egymást kölcsönösen feltételezve és kiegészítve hoztak létre minket.

Az embert az különbözteti meg leginkább az állatoktól, hogy nemcsak neki, de közösségének is van története. A legendák, a mítoszok e közösség történeteinek emlékei. Tudást hordoznak, a bátorság, a helytállás példái: nélkülük semmik lennének.

Az ember abban is különbözik az állatoktól, hogy nemcsak egyetlen kis közösség tagja, hanem egyszerre sokféle, egymásba fonódó, egymásba fészkesen elhelyezett közösségé. Az emberiség nagyon sokáig nem ismerte fel, hogy minden ember testvér, hogy van egy olyan nagy közösség, amelynek a faj minden egyede a tagja, és ennek a közösségnek is megvan a maga nagyon fontos története. A vallások jóval a tudományok előtt kialakították képüket ennek a nagy közösségnek a történetéről. Felismerték, hogy az ember sok mindenben különbözik az állatoktól, ezért minden vallásban fontos szempont és motívum az ember különleges eredetének története. Sok vallási történet tartalmazza

az állatoktól való elválás eseményét, másokban az ember keletkezése különös, egyszeri esemény, isteni konstrukció. Az embernek beszélt nyelve van, ezt fedi az „ige” koncepciója, – nincs még egy nyelvet használó állat. Az ember ismeri a bűn fogalmát, – az állatok nem. Az ember elfogadja és követi a közösség szabályait, amelyeket a különböző felfogások szerint hol az ősök alkotnak, hol az istenek, a keresztény vallásban maga Isten, – az állatok nem követnek szabályokat. Az ember hűségesek csoportjukhoz, képesek akár életüket is feláldozni másokért, közösségük tagjaiért, – az állatok nem: minden egyed verseng a másikkal az élelemért, a vízért, a kuckóért, nincsen osztozkodás, nincsen áldozat. Az állati élet kíméletlen.

A viselkedéstudományok manapság próbálják valahogyan összerakni a maguk tudományos felfogását az ember kialakulásáról. A vallásos ember azt is gondolhatja, hogy a tudomány szépen, lassan, a maga aprólékos módján felderíti a „teremtés mechanizmusát”. Nincs ebben semmi kivetnivaló. A tudomány Ádám-képe persze összetett. Azt gondoljuk, hogy Ádám – az ember – kialakulása nem pillanatszerű aktus volt, jóllehet a világegyetem életkorához mérve annak is tekinthető. Úgy 6,5-7 millió évvel ezelőtt élt a csimpánzokkal közös ősünk, és minden, ami azóta az emberhez vezető leszármazási sorral történt, vagyis az ember története, hozzájárult embervoltunk, „emberségünk” kialakulásához. Az ember levetkezte állati tulajdonságainak jó részét, elhagyta az édenkertet, vagyis kialakította a csak rá jellemző közösségeket, amelyekben élve mindig kész a társaival közös cselekvésre, elfogad közös hiedelmeket, szívesen hoz létre közös konstrukciókat, legyenek azok tárgyak, épületek vagy éppen szociális intézmények. Ha mindezeket valóban gyakorolhatja közösségén belül, akkor kialakul a hűsége csoportjához, és képes lesz azért akár az életét is áldozni. A közösségek valószínűleg még a nyelv kialakulása előtt megjelentek, s az ember először csak értette társait. Kommunikációjában a mimika, az utánzás, a mutogatás volt a döntő, s csak azután jött a csodálatos nyelv, amelynek segítségével nemcsak megélni tudjuk történetünket, de el is tudjuk gondolni, el is tudjuk mesélni.

A nyelv arra is jó volt, hogy az ember szabályokat fogalmazzon meg és kövessen, mert az ember szabálykövető lény. Ebből a szabálykövetésből vezethető le az erkölcs megjelenése is, amikor – és ez sem állati tulajdonság – szabályokba nem foglalt, de a közösségünk által helyesnek gondolt módon cselekszünk.

Csányi Vilmos

Hildesheim,
székesegyház,
Bernward-kapu
(1015)

Szerotonin diszfunkciók a hét főbűn háttérében

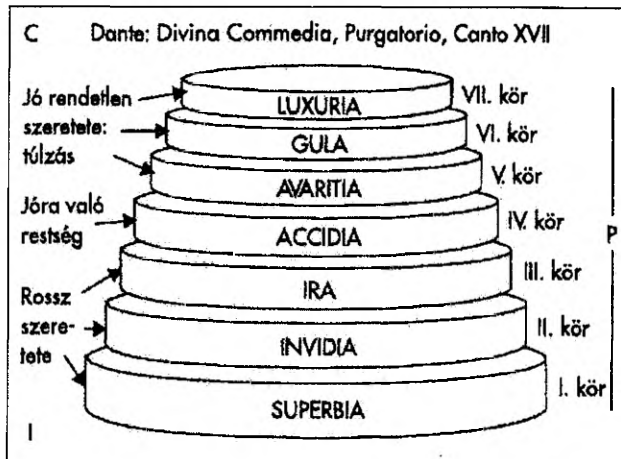
Az alábbi írás kultúrtörténeti bevezetése annak a tanulmányoknak, amelyben a szerző – a Szegedi Tudományegyetem Pszichiátriai Klinikájának professzora – azt a gondolatot veti fel, hogy a katolikus erkölcssteológiában főbűnöknek – Nagy Szent Gergely pápa „katalógusa”, felsorolása alapján hét főbűnnek – nevezett kóros viselkedésmintázatok neurobiológiai háttérében az agyi szerotoninrendszer diszfunkcionális állapota húzódik meg. Janka Zoltán úgy látja, hogy biokémiai és molekuláris genetikai vizsgálatok, illetve állatkísérletek eredményei, valamint különféle pszichiátriai betegségek és patológiás állapotok klinikai és farmakoterapiás tapasztalatai igazolják, hogy e „bűnös” magatartások mögött a szerotonin neurotranszmitter működésének eltérései állhatnak. Cikke a *Clinical Neuroscience/Idегgyógyászati Szemle* című folyóiratban [2003, 56 (11–12): 376–385] jelent meg.

Idézet a Magyar Nagylexikon 16. kötetéből:

szerotonin <lat. serum 'szérum'+gör. tonosz 'feszített' szavakból>, 5-hidroxi-triptamin: az indol2-aminoetil-5-hidroxi-származéka. A gerinces állatokban, ill. az emberben hatékony éresszehúzó hatású biogén amin, növényi és állati hormon, neurotranszmitter. Színtelen, kristályos anyag, op. 214 °C, vízben oldódik. Az élővilágban igen elterjedt. Előfordul az emlősök vérlemezkéiben, nyálmirigyekben, az emésztőcsatorna és az agy szöveteiben, származékait egyes állatok mérgeiben (pl. →bufotenin), ill. növényekben is kimutatták. 1948-ban vérből különítették el [...]. A vérnyomás szabályozásában játszik fontos szerepet, a belek és a simaizmok mozgását is szabályozza. A hormonhatású →melatonin prekürzora (előanyaga).

A madridi Prado múzeumban látható Hieronymus Bosch (1450 körül 1516) A hét főbűn és a négy végső adolog című olajfestménye egy 150x120 cm-es fa asztalapon; belső, nagy területét kör alakban elhelyezve a hét főbűn illusztrálása tölti ki, életképjelenetek formájában. A jelenetek a képcn – az óramutató járásával egyező irányban – a következők: Accidia (lustaság, restség), Luxuria (bujaság, kéjelgés), Superbia (gőg, kevélység), Ira (harag, düh), Invidia (irigység, féltékenység), Avaritia (kapzsiság, fősvenység), Gula (torkosság, falánkság). A festmény 1564-től II. Fülöp spanyol király birtokában volt az Escorialban, hálószobájában tartotta – az intelmek megfogadását hasztalan ajánlgtatva fiának, Don Carlosnak –, és ott is maradt az 1870-es évekig.

A hét főbűn motívuma az emberiség kultúrtörténetében időszakosan fel-felbukkan. A Bibliában tételes felsorolásuk nem található, de Nagy Gergely pápának (540–605) tulajdoníthatóan már igen; ez Aquinói Szent Tamás (1225–1274) Summa Theologiae művében teljeseedik ki és terjed el. Dante Alighieri (1265–1321) Divina Commedia (Isteni színjáték) című alkotásában tételes utalások találhatók a hét főbűnre, míg Geoffrey Chaucer (1342–1400) The Canterbury Tales című műve utolsó részében (Fragment X) prózai alakban (The Parson's Tale) dolgozza fel. Edmund Spenser (1552?–1599) The Faerie Queene (A tündérr királynő) című költeménye I. könyve IV. énekében allegorikus, szimbolikus formában állatokhoz rendeltén tűnnek elő a bűnök: Lucifera királynő – Superbia megszemélyesítője – sárkányon, hat tanácsadója közül Accidia számaron, Luxuria szakállas kecskén, Ira oroszlánon, Invidia farkason, Avaritia arannyal megpakott tevéen, Gula pedig disznón lovagol; a későbbiekben a mottók soraiban van utalás erre.

A Purgatórium beosztása Dante Alighieri: Divina Commedia (Isteni színjáték) Purgatórium fejezete XVII. énekében (fordította Babits Mihály). A hét főbűn az egyes körökhöz rendeltén: Superbia: gőg, kevélység; Invidia: irigység, féltékenység; Ira: harag, düh; Accidia lustaság, restség; Avaritia: kapzsiság, fősvenység; Gula: torkosság, falánkság; Luxuria: bujaság, kéjelgés.

A XIV. századtól terjedt el a hét főbűn ábrázolása falfestmények formájában az angliai templomokban; a motívumok nem annyira dekorációs célt szolgáltak, mint inkább a látogató számára figyelmeztető témát adtak elmélkedésre. Hazánkban például a pannonhalmi apátság kerengőjének (keresztfolyosó, kvadrátúra) faragott gyámkövei foglalkoznak e témakörrel; az arc- és félalak-plasztikák az emberi lélek crényci és bűnci, a Jó és Rossz küzdelme sorában ábrázolják ezeket a bűnöket. A hét főbűn motívumai feltűnnek Christopher Marlowe Doctor Faustus című alkotásában, Stephen Sondheim és George Furth Getting away with Murder színpadi művében, C. S. Lewis Narnia Books teológiai könyveiben, Kurt Weill (1900–1950): Die sieben Todsünden című zenéjében – szövegét Bertolt Brecht írta (1933) –, valamint a David Fincher rendezte „Se7en” (Hetedik) című filmben (1995) – Morgan Freeman, Brad Pitt és Kevin Spacey főszereplésével –, itt a kegyetlen sorozatgyilkosság indítékául szolgálnak e motívumok.

Mint az emberi lélek és viselkedés nagy ismerője, drámáiban vagy költeményeiben természetesen William Shakespeare is utal – habár nem tételesen – e bűnös magatartásformákra. Ezek kiemelhetők a művekből, miként a Biblia szövegéből is; itt fel-fellelhetjük a földi hívságok szeretetétől való óvást [„Mert mindaz, ami a világban van, a test kívánsága, a szem kívánsága, és az étellel való kérkedés, nem az Atyától, hanem a világtól van.” (János 1. levele 2:16)].

Mennyire foglalkoztathatják a mai korban az embereket a hét főbűnnel kapcsolatos kérdések? Nehéz megítélni – talán kultúrtörténetileg inkább –, bár a közelmúltban érdekes esszé jelent meg a Neurology tudományos folyóiratban. Walker a XXI. század orvosainak frissítette fel és írta át bizonyos fókig a hét főbűnt, helyzetekkel tételesen illusztrálva és rámutatva, hogy az orvosi foglalkozás gyakorlása közben hol adódhatnak hasonló bűnös csapdák.

A neurobiológia fejlődésének köszönhetően ma már egyre több információval rendelkezünk a humán viselkedés agyi kémiai összetevőinek természetéről és működéséről; elsősorban a neurotranszmitterek tartoznak ide. Az egyik meghatározó kémiai ingerületátvivő anyag a szerotonin; ennek szerepe számos pszichiátriai kórképben és viselkedészavarban feltűnik, gyakori célpontja a gyógyszeres kezeléseknek, és több farmakoterapiás beavatkozás hatékonyságának magyarázatául szolgál. Jelen tanulmány célja annak felvetése, hogy a felsorolt hét főbűnnel kapcsolatos magatartásformák háttérében agyi szerotonin diszfunkciók állnak.

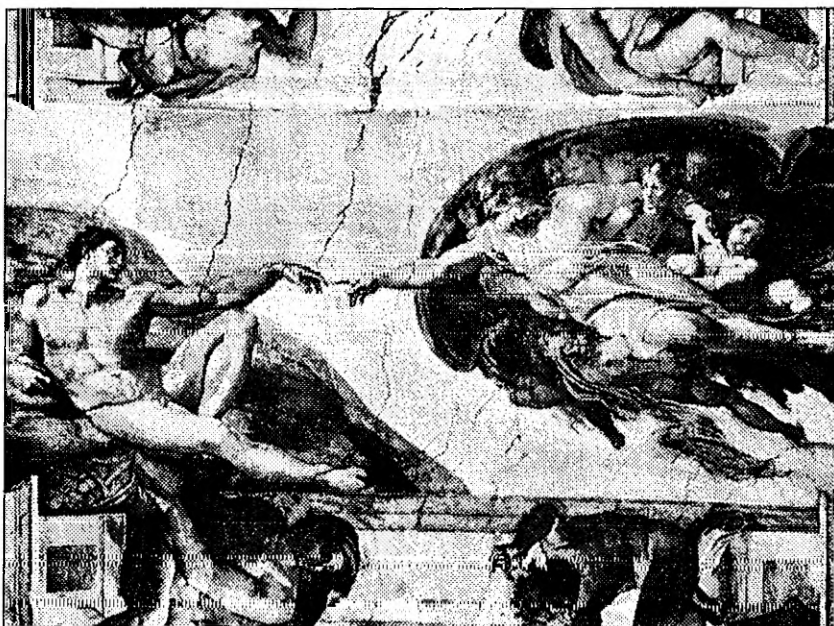
Janka Zoltán

Pszichogravitáció

Adám fenegyerek hírében álló, kiváló újságíró, a rendszerváltás egyik előkészítője volt, s fényes politikai karrier várt rá a kilencvenes évek elején. Ő azonban az igazság független szellemű harcosa akart maradni a demokratikus átalakulás éveiben is.

Dosztojevszkiji lélekkel megáldott, modern „ködlovag” módjára, fegyverként forgatta a tollát az úgynevezett puhuló diktatúrában, igazságot szolgáltatva írásaival mindazoknak, akiket a hatalom megalázott és megszorított. Személyisége egy reneszánsz uralkodó nagy fényt (s óriási árnyékot vető) egyéniségét és egy lélekgyógyász empatikus lényét ötvözte. Intellektuális fölénye, provokatív megnyilvánulásai nem riasztották el barátait, mert bohém természetességével – és a másik ember iránti, lefegyverző kíváncsiságával – mindenkit levett a lábáról.

Kedvelte az adys-krúdys pózokat. Egy-egy újságírói bravúrnak beillő, „rázós” cikk megjelenése után hajnalig mulatott barátaival és kollégáival, akik modern Szindbádként

Michelangelo Buonarroti: *Ádám teremtése* (Sixtus-kápolna, 1508–1512)

rajongtak érte. A patinás régi vendéglőben elköltött vacsora után, borozás közben, Ádám érces hangon Villon-balladákat szavalt – Faludy György átköltésében –, népdalokat, régi magyar virágénekeket dúdolt, nagy átéléssel, majd az est betetőzéseként, naiv önfeledtséggel elénekelte az erdélyi himnuszt.

A rendőrárórtól rettegő pincérek rémületére következetesen ragaszkodott bevált repertoárjához. De ő, szemmel láthatóan, élvezte a veszélyt. A magabiztosság harsány bája a sebezhetetlenség páncéljával vont be alakját. Úgy érezhette: szerencsés csillagzat alatt született, akire nem vonatkoznak a földi gravitáció törvényei, tehát bármit megengedhet magának.

Éva, a felesége – filmsztárnak beillő, szőke szépség, gyermekkori, beteljesült szerelme – húszévi együttélés után már ritkán rendezett jelenetet, ha férje hajnalban tántorgott haza, s fölverte a szomszédokat, amikor nem találta a lakáskulcsot. Megszokta, hogy Ádám kimaradozik, s megadóan elfogadta a testére szabott, hagyományos női szereposztást. Otthon is – akárcsak a munkahelyén – ideális titkárnőként viselkedett. Nem terhelte a férjét cseperedő lányaik nevelésé-

nek gondjaival; belenyugodott, hogy sohasem tudhatja pontosan, merre jár, kivel van, mit csinál éppen Ádám, aki nagy lábón élt, sokat költött, de gavallérosan gondoskodott a családjáról is.

A háterszágba szorult Éva semmiképp nem akart kitörni az összkomfortos babaházból – de azt sem bírta elviselni, hogy csupán mellékszerepet játsszék nagy formátumú, élet-habzsoló férje életében. Tudta hogy Ádám – aki kései, legkisebb gyermeke volt idős szüleinek – hozzászólt a gondoskodáshoz; anyapótló nő nélkül képtelen volt megállni a lábán.

Éva erre játszott: a tenyerén hordta Ádámot, és a végsőkig alkalmazkodott hozzá. Olykor, ha színházba vagy társaságba voltak hivatalosak, az asszony valósággal kivirult, s olyan elektromos feszültség töltötte be a közös teret, hogy Ádám elámult, s egész este benne gyönyörködött, neki udvarolt. Barátaik pedig sóvár irigységgel bámulták látványos-érzéki szerelmüket, amelyet ilyenkor nem tudtak, de nem is akartak titkolni.

Az erotikus intermezzók azonban csak rövid időre lobbantották föl az érzéki örömmel betelni nem tudó Ádám vágyát felesége iránt, mert az asszony nem tudott szellemi társa lenni. Éva sohasem értette, mitől jön tűzbe egy-egy baráti vitán a férje; miért érzi óriási fegyverténynek tényfeltárási riportjait, és miért nem tudnak olyan kiszámítható, polgári rituálék szerint élni, mint a „rendes” családok. Néha megkísérelte számon kérni mindezt Ádámától, de az ingerülten kitért a magyarázkodás elől.

Amikor a lányaik önállósodni kezdtek, Éva egyre megalázóbbnak érezte kizárólagos háziasszonyi szerepkörét. Búskomor lett, magába zárkózott, nyugtatókkal tompította kibeszélhetetlen hiány- és szégyenérzetét. Röstellte, hogy képtelen férje intellektuális elvárásainak megfelelni.

Ádám mindebből semmit nem vett észre. Még akkor sem fogott gyanút, amikor egyik koraeste váratlanul hazagrott egy barátjával, s – kicsit splecesen – vacsorál követelt, Éva az arrogáns „rendelés” elhangzása után

szó nélkül kiszédelt a konyhába, majd alvajáró módjára eléjük rakta az ebéd elsőzött, agyonfűszerezett, fölmelegített változatát. Ádám – ahelyett, hogy szelíden, amint az ismeretlen szerencsétlenekkel szokta, belső azonosulással megnézte volna magának az asszonyt, hogy rájöjjön: mi történt vele – ráförmedt: „mi ez a moslék?”, majd sértetten elviharzott haverjával egy vendéglőbe.

A magabiztos Ádám sohasem szédült a magasban, a klausztrófiát is csak hírből ismerte – egészen addig a karácsonyig, amikor depresszióssá vált felesége, túlgyógyszerezett állapotban kizuhant (lányai szerint szándékosan a mélybe vetette magát) harmadik emeleti lakásuk ablakából, és a kórházban belehalt sérüléseibe.

Az ormótlan méretű, régi, nagypolgári lakásban Ádám ettől fogva úgy érezte magát, mintha egy nyomasztóan tágas családi kriptában kellene tovább vegetálnia. Lányai őt okolták anyjuk haláláért, és elköltöztek a kísértetházból. A gyásztól sújtott férfinak nem volt hová menekülnie a rátörő emlékek és a kínzó felelősségérzet elől. Eleinte szent áhítattal ápolta az elvesztett hitves emlékét: valóságos mauzóleumot rendezett be Éva régi fényképeiből meg a rá emlékeztető tárgyakkal. A múlt idő mindinkább a helyzet visszafordíthatatlanságát tudatosította benne, és úgy érezte: képtelen tovább élni ezzel a bizonyossággal.

Amikor először ült oda elszántan annak a bizonyos ablak-

nak a peremére, ahonnan Éva örökre eltűnt övéi szeme elől a szeretet ünnepén – egy addig ismeretlen érzés: szédítő-bénító tériszony lett úrrá rajta. Hiába próbálta legyőzni félelmét, szűkülve és szégyenkezve menekült vissza a párkányról az öblös karosszék oltalmába.

Haragudott magára és az életöztön ravasz taktikájára.

Ezután altatóval kísérletezett, gondolván: ha Éva gyógyszerfüggő volt, ő is patikaszerrel végez magával. Minden alkalommal megmentették: valahányszor lenyelte ugyanis a végzetesnek szánt pirulákat, telefonon elbúcsúzott barátaitól, hozzátartozóitól, akik rögtön riasztották a mentőket, rátörték az ajtót, és bevitették a kórházba. Pontosan tudta, hogy az utolsó segélykiáltás is gyávaság, megvetette magát érte, de képtelen volt megokolni a kezelésére vállalkozó pszichológusnőnek, miért kapaszkodik mindenáron kilátástalan életébe.

Egy pszichiátriai utókezelésen ismerkedett meg második feleségével, Ágnessel. A megérett, szintén lelki sebekből szenvedő, ugyanakkor rendkívül határozott, sikeres üzletasszony szerelmes törődéssel vette körül az elanyátlanodott férfit: otthonába fogadta, kényeztette, munkára serkentette, s csupán egyetlen feltételt szabott jövődöbelijének az esküvő előtt: a teljes absztinenciát. Merthogy Ádám depressziós hangulatait, tragikus elhatározásait kétségkívül a mértéktelenül fogyasztott alkohol gerjesztette.

A kölcsönös fogadkozások – „vigyázok rád, megmentelek”, „nem iszom többé egy kortyot sem” – csak az első, közös karácsonyig maradtak érvényben. Éva halálának évfordulóján Ádám nem ment haza új otthonába, és Ágnes – először együttélésük óta – napokon át azt sem tudhatta, él-e, hal-e a férje. A mentőket, a kórházakat végigtelefonálva sem nyugodott meg, hiszen – mint kiderült – a legrosszabb rémálmotól a rideg valóság nem sokban különbözött számára.

Ádám ugyanis – amint Ágnes később megtudta – az eszméletlenségig leitta magát hajdani törzskocsmájában, majd vezeklő bűnös módjára visszatért a „tett” színhelyére: hazament lakatlanul álló, régi otthonába, és a néhai Évával közös ágyban töltötte az éjszakát. Másnap-harmadnap ugyanez volt a programja: ivás, búsongás egyedül vagy alkalmi ivócimborákkal – majd az önmarcangolásba belefáradva, a hátsó lépcsőn föllopózott a harmadik emeleti lakásba, tolvajként osonva végig a hosszú előszobán, és kimerülten, csodára várva végigheveredett az egykori nyo-szolyán. De a néhai asszony megtestesülése és megbocsátó-boldogító ölelése – amiben mámorosan reménykedett – rendre elmaradt.

Amikor elfogyott a pénze, bűnbánóan fölhívta telefonon a feleségét, és hazakönyörögte magát. Nem volt könnyű rávenni az átélt izgalmakba belebetegedett, sértett nőt a megbocsátásra, aki úgy érezte: Ádám „megcsalta” őt a halottal. A büszke Ágnes azonban szerette a férjét, presztízsét is dagasztotta a neves újságíróné státusza, így hát – tulajdonképpen megkönnyebbülve – visszafogadta. Ám az alkoholtalalom mellé újabb feltételt szabott: Ádámnak végleg el kell temetnie magában Éva emlékét.

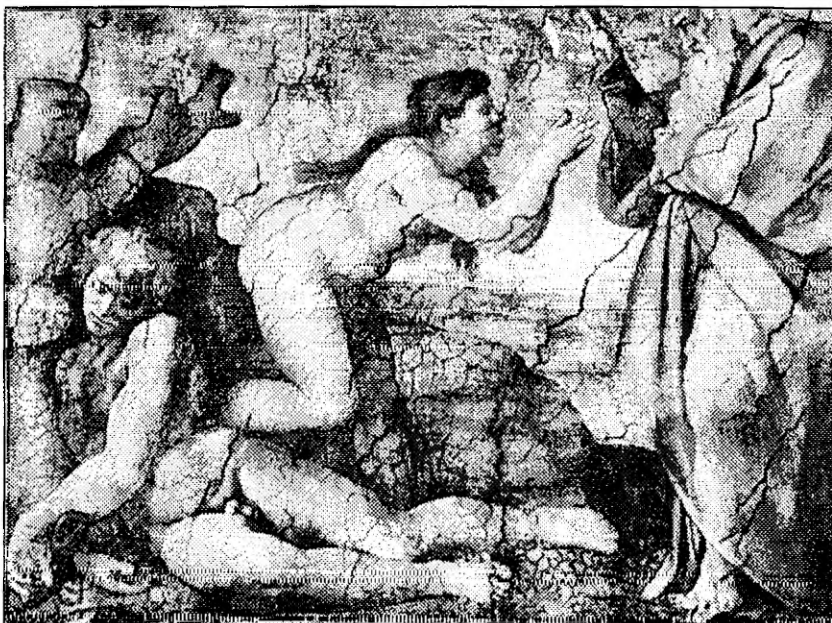
Férje mindent megígért, amit Ágnes hallani akart tőle – az pedig pénzt, törődést nem sajnálva, igyekezett ismét talpra állítani gyengének bizonyult bálványát. Tudta, mi volt Éva hibája a tragikusan végződő előző házasságban; ezért aztán – jó érzékkel – az írói babérokra vágyódó Ádám ki nem élt irodalmi ambícióit ösztöklélte. Föjlajánlotta: szívesen eltartja, ha férje otthagyja a fáradságos újságírói pályát, hogy megír-

hassa egy esszéregényben mindazt, amit csak az önpusztító ivással tud levezetni.

Ádám ambivalens érzelmekkel fogadta az fráterápia csábító ötletét. Szívesen kiszakadt volna ugyan egy időre a szerkesztőségi taposómalomból, hogy a számára immár legfontosabb témára: önmagára koncentrálhasson, de még a gondolatát is képtelen volt elviselni annak, hogy kitartott legyen, s egy nő – aki egyben a mecénása – minden lépését ellenőrizze. Nem tudott búcsút mondani a kocsmázó életformának sem, mert ital nélkül az ihlet is cserbenhagyta. Minduntalan megakadt, muszáj volt elmenekülnie hazulról az írógörcs elől: lödörögni, haverokkal találkozni, egy-két pohár itallal oldani a feszültséget, s megszabadulni a mintaférj fullasztó maszkjától.

Egyre gyakrabban kimaradozott, ám az áhított regény sem akart formát ölteni. A megaláztatások között az volt számára a legelviselhetetlenebb, amikor bolyongásaiból hazaérkezve, felesége gyanakvóan körülszimatolta.

A következő karácsonyt aztán ugyanúgy töltötték, mint az előzőt.

Michelangelo Buonarroti: Éva teremtése (Sixtus-kápolna, 1508–1512)

Ágnes beadta a válókeresetet, kiutasította lakásából a férjét, az pedig – más megoldás híján – visszaköltözött megözevgyülése színhelyére. Előbb telefonon, majd faxon próbálta jobb belátásra bírni a türelmét és szeretetét vesztett asszonyt, hiába. Pénze elfogyott, írni képtelen volt. Elhatározta, megszabadul a drága és túl nagy lakástól, mely házassági kudarcaira s az Évával szemben elkövetett mulasztásaira emlékeztette.

Egy ingatlanügynökségre bízta a csere lebonyolítását – és viszonylag hamar megtalálta azt a két és fél szobás lakást, amelyben, úgy érezte, egyedül is új életet tud kezdeni. Csak egyvalami nyugtalanította. A kiszemelt lakás a tető alatti szinten, a hetedik emeleten volt: keskeny gang vezetett a bejárati ajtóhoz, a derékmagasságú korlát alatt pedig örvényként tátongott a mélység. Hogy lehet itt illuminált állapotban, nap mint nap, biztonságosan hazatérni? – fogalmazódott meg a féltés mindenkiében, aki ismerte Ádámot.

Amint az óriási ház tövéből először nézett föl leendő otthonára az új tulajdonos, elfogta a szorongás. „Magas, túlságosan magas” – mormolta maga elé, balsejtelmektől eltelve. Mégsem keresett alacsonyabb fekvésű lakást. Mintha a sorsa húzta-vonta volna az éghez közelebb, szédítő régióba.

Rembrandt van Rijn: A bűnbeesés (1638)

Néhány óra alatt átköltözött régi otthonából az újba, hiszen mindössze pár száz méter választotta el egymástól a két épületet. A hurcolkodás idején Ádám a törzskocsmájában italizott: legjobb barátai irányították és fizették ki a hórukkembereket. A berendezkedésben is ők segédkeztek. Ádámiban már csak az iváshoz volt meg a virtus: valódi tettekhez alig érzett indítást.

Pszichoterápiás kezelésre járt, idegcsillapítókra élt. Elvesztette a talajt a talpa alól. Visszavágyott Ágnes puha, meleg otthonába. Ám hiába igyekezett – minden lehetséges kommunikációs csatornában – eltántorítani az asszonyt valósi szándékától. Még alkoholelvonó-kúrának is alávetette magát, hogy felesége kedvében járjon – de az szóba sem állt vele.

Egy újabb öngyilkossági kísérlete után Ádám üzent neki: látogassa meg a kórházban. Abban reménykedett, hogy ha Ágnes meglátja gyomormosás utáni, elesett állapotában, megszájja és visszafogadja. Nejének azonban már elege volt a kilátástalan újakezdésekből, s mindenáron szabadulni akart tőle. „Ha igazán meg akartál volna halni, meg is teszed!” – jegyezte meg gúnyosan, amikor a kórházban találkoztak. Ádám megrendülten vette tudomásul, hogy végleg elvesztette Ágnes fölött férfiúi varázserejét.

A vesztes szokatlan szerepében vergődve egyre mélyebbre süllyedt magánéleti válságába. Az egykor oly vonzó, délceg természetű „korhely Apolló” isteni bája végképp szertefoszlott. Régi, csillogó szelleme megkopott, hiszen a külvilág történései valójában nem érdekelték; gondolatlanul-céltalanul élt bele a világba, és mindenáron felejteni igyekezett. Egész lényén összetéveszthetetlen nyomot hagyott az önpusztító életforma és a női törődés hiánya. Néhány magányos hónap után ugyanolyan rogyadozó léptű, szakadt és kortalan kocsmatöltelék benyomását keltette, mint lecsúszott-enervált ivócimborái – pedig még csak negyvenes éveit végéig taposta.

Híre ment a szakmában is lezüllésének – vezetői pozícióba került régi barátai azonban mindent elkövettek, hogy megmentsék. Az alkoholkábultságtól örökké szédelő Ádám kegyes közönnyel hagyta, hogy az érte aggódók fáradhatatlanul kilincseljenek az érdekében, postásként hozzák-vigyék a szerkesztők üzenetét, kézbesítsék nagy nehezen kikönyörgött kéziratait, s letöröljék róla a megbízhatatlanság mind lát-
hatóbb bélyegét.

Eszmétársai jóvoltából – hiszen mégiscsak el kellett köteleződni a számára legmeggyőzőbb politikai irányzat mellett – hamarosan belső munkatársként alkalmazták egy napilapnál, és ebben az időszakban valóban összeszedte magát. De szellemének szűkülését pontosan tükrözték írásai.

Utolsó nagy fellobbanásaként elhatározta: azokról ír szociográfiát, akiket legbelülről, mindenkinél jobban ismer: az élet veszteseiről, a magánybetegségben szenvedőkről, a hajléktalanokról, az alkoholistákról, a drogosokról, akikkel a pszichiátriai gondozás során és a kocsmákban találkozott. Ezek az emberek vették körül élete utolsó hónapjaiban. Rendszeresen föl jártak hozzá, hol pénzt, hol enni valót, hol szállást kértek tőle.

Egy idő múlva már csapatostól ott laktak Ádám hetedik emeleti lakásában, együtt ettek-ittak-aludtak – és ha magukról meséltek, Ádám már nem kapcsolta be a magnót, nem jegyzetelt és nem kérdezett – hiszen a nagy műről legbelül már régen lemondott –, „csak” azonosult. A kítaszítottak akolmelegében, mint a pokol legmélyebb bugyrában, jól érezte magát.

Akkor is tele volt a lakása új ismerőseivel, amikor egy délután elfogyott a bor, és ő elindult az italmérésbe, utánpótlásért. Társai órák hosszat várták vissza, hiába. A jól ismert kulcszörgés helyett egyszer csak élesen fölberregett a csengő, és amint kinyitották az ajtót, egy csapat rendőr rohanta meg a lakást. Mindenkit igazoltattak és kihallgattak, akit ott találtak. Gyilkost kerestek. Azt a feltételezett elkövetőt, aki pár órával korábban a hetedik emeleti folyosóról letaszította a mélybe Ádámot, aki azonnal szörnyethalt.

A vizsgálatot lezárták, bűnöst nem találtak. Maradt a véletlen baleset- vagy az öngyilkosság-teória. Az önzezés lehetőségét mindenki kizárta. A megvádoltak szerint nem történhetett más, csak az, hogy az erősen ittas Ádám megtántorodott, és átbucskázott az alacsony, hetedik emeleti korlát-
ton.

Régi barátai szerint azonban Ádám már akkor döntött soráról, amikor olyan magas lakhelyet választott, amelyet csak talált – és agysejt-pusztító szeszekkel addig-addig tompította halálfélelmét, míg egy, a véletlenre bízott döntő pillanatban megtörténhetett a néhai Évát kiengesztelő, vele újra egygyé olvasztó, vágyott-félt zuhanás, melytől éber életosztónc mindaddig visszatartotta.

Ádám koporsóját Éva sírjába, felesége hamvai fölé temették, a hitvesi eskü – holtimiglan-holtodiglan – szellemében. Ásó, kapa és nagyharang ezúttal nem elválasztotta, hanem újra összehozta a két egykori szerelme. A bűnös Ádám feloldozást kereső, labilis lelkét így béklyózta magához a földi testeket kérlelhetetlenül magához rántó gravitáció.

Valachi Anna

ISTEN KÉPMÁSA

Megmutatta magát, tudom, Isten milyen:
Önképét adta át teremtményiben.

EGYMÁSBÓL, S EGYMÁSSÁ LESZNEK

Egyik a másiknak végcélja s kezdet:
Isten megszületik, Ádám meghal vele.

TÁRSÁUL SZEGŐDNI: HIHETETLEN CSODA

Csoda, hogy én, aki por és hamu vagyok,
Társává lettem, és Istennel szólhatok.

Angelus Silesius (1624–1677) A kerubi vándor című gyűjteményének metafizikai epigrammáiból Kulcsár F. Imre fordításában közlünk válogatást.

Két munka

Képzeld el, senki fia nem akartam lenni, senki fia akartam lenni, és mégis egyre többen megismernek, felismernek, megszólítanak, beszélnek hozzám, vigaszt várnak tőlem, embernek néznek, néha még istenítékek is, ünnepeken. Nem tudom, fogalmam sincs, hogyan kerültem a képekre. Egyszer kis vörös csecsemő vagyok, szőke norvég habbal a fülem körül, pici kagylós orral rugdosom a lábaimat egy halovány, szülni képtelen szűz karjaiban, máskor egy dús szőrzetű déli szépség fürtjei alatt keresek meleget, mellet és málnát a mellen. Gyerekkocsim pléhkereke szilárdan áll a fényképeken, nem hiszem, hogy sokat tudott gurulni az a kocsi, hiszen apám voltaképpen nem is volt, illetve csak egy kis téves lelkendezéssel járult hozzá megszületésemhez. December 26-án születtem, de lehet, hogy 24-én, ezt ma már nem tudom, de bizonyára forradalmak idején, mert édesanyám esténként a szabadságról mesélt nekem. Az apám, aki volt, később látott meg bennem valamit, „fel akarlak fedezni”, mondta, és így is történt: ahogy emberi arcom lett, istenített, dicsért, de inkább csak a hallgatásával, a szótlansága ösztökéivel, szempillantásokkal. Mindig jót akartam tenni, de nem tudtam megnyerni szándékaimhoz az ördögöt. Elismert, később elismert apám, attól a pillanattól számította a szeretetét. Hogy vannak nők, akik tudnak szülni a szüzesség közepén, hihetetlen. Sem apám, sem anyám nem értette, hogyan születtem, miért, kinek a hasznára és kárára. Később megismertettek a rokonaimmal, bemutatnak még Józsijonkinak is, aki fejemre dobta hatalmas karimájú kalapját, amikor meglátogatott minket. Nincsen rokonom. Ezért szeretek mindenkit, de senkit nem különösebben. Gondolok néha bizonyos áldozatra, de csak mellékolárokon, csak mellékulcákban, és csak esetetek gyógyításának érdekében, mátra nem vagyok képes. Viszolygok a gazdagoktól, pedig az ő lelki üdvökért is erőfeszítést tettem annak idején. Anyámat korán elveszítettem a szemem elől, lehet, hogy akkor kezdtem ezt az isteni hátrálást, amely most már jó három évtizede tart. Huszonhatodikán már nem kaptam ajándékot, legfeljebb egy pulóvert, egy zoknit vagy egy tolltartót. Magamnak hozom az ajándékot azóta is, noha tudok még örülni. Nem kerül az semmihe, ha mosolyog az ember és az isten. Hogy mi ez? Szigor és jóság, puhányság és kegyetlenség. Nem számoltam, hányadik testben vagyok most. Sokszor próbáltam szabadulni a keresztentől, de nem megy. Az élet, érintkezni a földdel, ebbe pusztulok bele! Ordítva kellene meghalni, mint az isten. Képzeld el, az a rögeszmém, hogy én is húsvétkor halok meg egyszer. Hiszen karácsonykor születtem. Azon a napon, amelyen Robert Walser felbukott a hóban, elszórta kalapját, és meghalt az erdő alatt, a hidegben. Talán nekem is ki kell hordanom valakit, aki kisebb nálam, de hozzám képest örökké él. Aki túlél minket, az örökké él, nem? Na jó, elhagytam már azt a kort, hogy isten lehetne belőlem. De az is rögeszmém, képzeld el, hogy nekem kell egyre jobban dolgoznom istenért. Vagy azt: én dolgozzam érte, ő értem. Induljunk el egyszerre!

Báthori Csaba

EGYMÁSBAN EGYMÁSÉRT

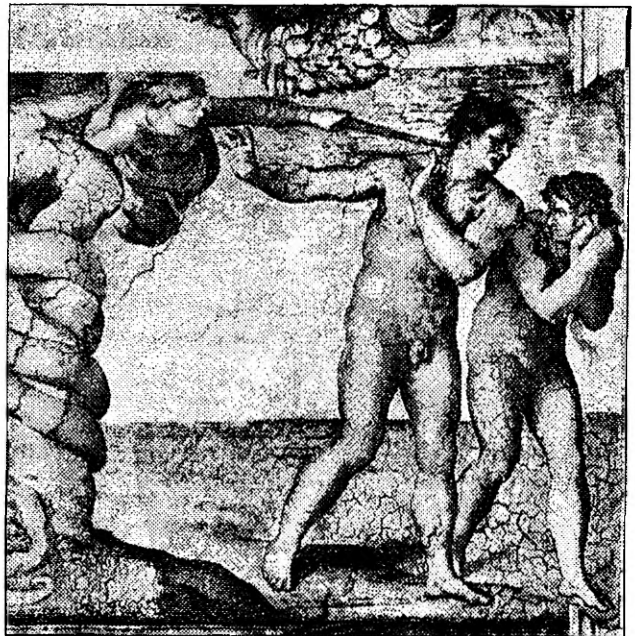
Isten általam él, és én általa élek.

Ő bennem, Benne én: így vagyunk egy-egészek.

MINDEN MÉG OTT VAN ISTENBEN

A teremtett világ Isten kiadására,

És mégis ott marad az Ő ölébe zárva?

Michelangelo Buonarroti: A bűnbeesés és a kiűzetés a Paradicsomból – részlet (Sixtus-kápolna, 1508–1512)

Paradicsomjáték

Ádám-Éva napján, december 24-én a bűnbeesés történetét szedte párbeszédbe az ún. *paradicsomjáték*, más szóval a *paradicsomolás*. A magyarországi németeknél Hans Sachs reneszánsz szövegéből került a néphagyományba, a 19-20. század fordulóján bányászcsoporthoz magyarul, szlovákul és németül adták elő. Az édenkerti történet előadása kedvelt kezdő jelenete volt a templomban színre vitt misztériumjátékoknak, a középkori eredetű, vallásos tárgyú európai népi színjátékok csoportjába tartozó műveknek, melyek általában a passióval, illetve a feltámadással értek véget, bemutatva így a megváltás egész történetét.

A Pozsonyhoz tartozó Főrévről (Oberufer) már 1856-ban közzétettek leírást. A kutatók szerint a paradicsomjátéknak ez a változata hasonlíthat leginkább középkori elődjéhez. A környező falvakból is vannak leírások a 18. századból. Főrévre a török alatt elpusztult magyar lakosság helyére evangélikus németeket telepítettek, akik magukkal hozták színjátékszó hagyományukat és szövegeiket is. Ez a hagyomány az egyidejűleg telepített környező falvakban is megvolt az egykori Pozsony és Moson megyei német falvakban.

A játék azzal kezdődik, hogy a kórus a világ teremtéséről, az Úr hatnapi munkájáról és Ádámnak a paradicsomba tételéről énekel. Az Urat jelképező szereplő már a játék elején lócán – mintegy trónon – foglal helyet. Mellette a tudás fája, ágain az almával. Előtte Ádám térdel, fejét teremtője ölébe hajtja. Mozdulatlan, hiszen még nem él. Az ének végén az Úr Ádámot szólítja, mire az föláll, leveti barna agyagszínű köntösét. Alatta fehér ing, ártatlanságának jelképe. Szétnéz, és a teremtett dolgokban gyönyörködik. Az Úr a lelkére köti, hogy Istennek tetsző életet éljen, és hogy a megátkozott fáról gyümölcsöt ennie nem szabad. A kórus ismét énekel. Az Úr most Évát teremti meg. Előszólítja a fa mögül. Ádám örömeben az Úr jóságáról beszél neki, de szót tilalmáról is. Ezután az ördög kísérti meg őket: esznek a tiltott fa gyümölcséből. Ádám szégyenkezni és Évával együtt félni kezd. Az Úr hívása elől elrejtőznek, de az ördög láncre verve a Teremtő elé vonszolja, vádolja, majd pedig Gábor arkangyal kiűzi őket a paradicsomból. Az első emberpárban most feltámad a bűnbánat, mire az angyal a megváltó születését ígéri meg nekik.

1911-ben Solymossy Sándor az Ethnographia című néprajzi szakfolyóiratban írt részletesen erről a különleges előadásról. Advent első vasárnapjától vízkeresztig adtak elő három darabot, melyek között szerepelt az *Ádám és Éva*, vagy más néven a *Paradicsomjáték*. Az előadásból befolyt összeget az építendő templom javára gyűjtötték.

Az ótestamentumi szövegben két fa szerepel: a tudás fája, melyről Éva gyümölcsöt szakított, s az élet fája, mely Ádám halhatatlanságát biztosította volna. A paradicsomjátékban a tudás fája kap szerepet, rajta a kígyóval. A játéknak tehát az édenkert volt a díszlete a tudás almafájával. Télen ezt örökzöld, gyakran fenyőfa helyettesítette, piros almákkal és a kígyót jelképező papírlánccal. Ez a „díszlet” a karácsonyfa őse is. A ráaggatott almákat szimbolizálják a máig jól ismert, üvegből, műanyagból készített gömbök, sőt a kígyót jelképező láncok, füzérek sem hiányoznak a mai karácsonyfákról sem. Azt is meg kell jegyezni, hogy a családi karácsonyaállítás evangélikus eredetű szokás, s a hagyomány szerint Luther Márton nevéhez fűződik a kezdeményezése.

A paradicsomi fának és Krisztus keresztfájának kapcsolatról legendák szólnak, sőt az egyik legszebb karácsonyi kánta szövegében is megtaláljuk. Erdélyben még ma is járnak köszönteni azzal az énekkel, amelyet a Szolnok-Doboka vármegyei Szépkenyerűszentmártonban 1941-ben gyűjtött Lajtha László:

Paradicsom közepébe,
Aranyszőnyeg leterítve.
Rengő bölcső reá téve,
Benne fekszik az Úr Jézus,
Az Úr Jézus Isten Fia,
Jóbb kezében aranyalma,
Bal kezibe aranyvessző,
Fel-felhajtja, megzúdítja.
Zúg az erdő, cseng a mező,
A madarak fütyörögnek,
Az angyalok énekelnek
Az emberek ünnepelnek.
Nem láttam én szebb gyümölcsfát,
Mint a Jézus keresztfáját.
Piros vérrel virágozik,
Szentlélekkel gyümölcsözik.

Tútrai Zsuzsanna

AMI TISZTA, MEGMARAD

Való, mint színarany, mint kőszikla, kemény,
S mint kristály, átlátszó: ember, légy tiszta fény!

ISTEN BENNEM, ŐBENNE ÉN

Isten bennem a tűz, Őbenne én a fény.
Egyek vagyunk ekképp lényünknek rejtekén.

SZÁRNYALJ MAGAD FÖLÉ

Ha fölszáll szellemed túl időn és teren,
Benned a pillanat öröklétet terem.

AZ EMBER: ÖRÖKLÉT

Az öröklét vagyok, időn ha túljutottam,
Magam Istenbe, és Istent magamba fontam.

AZ EMBER ISTEN ÉLETE VOLT

Előbb, mint lettem én, Isten éltében éltem,
Hogy majd Ő is magát végképp feladja értem.

Arctalanok...

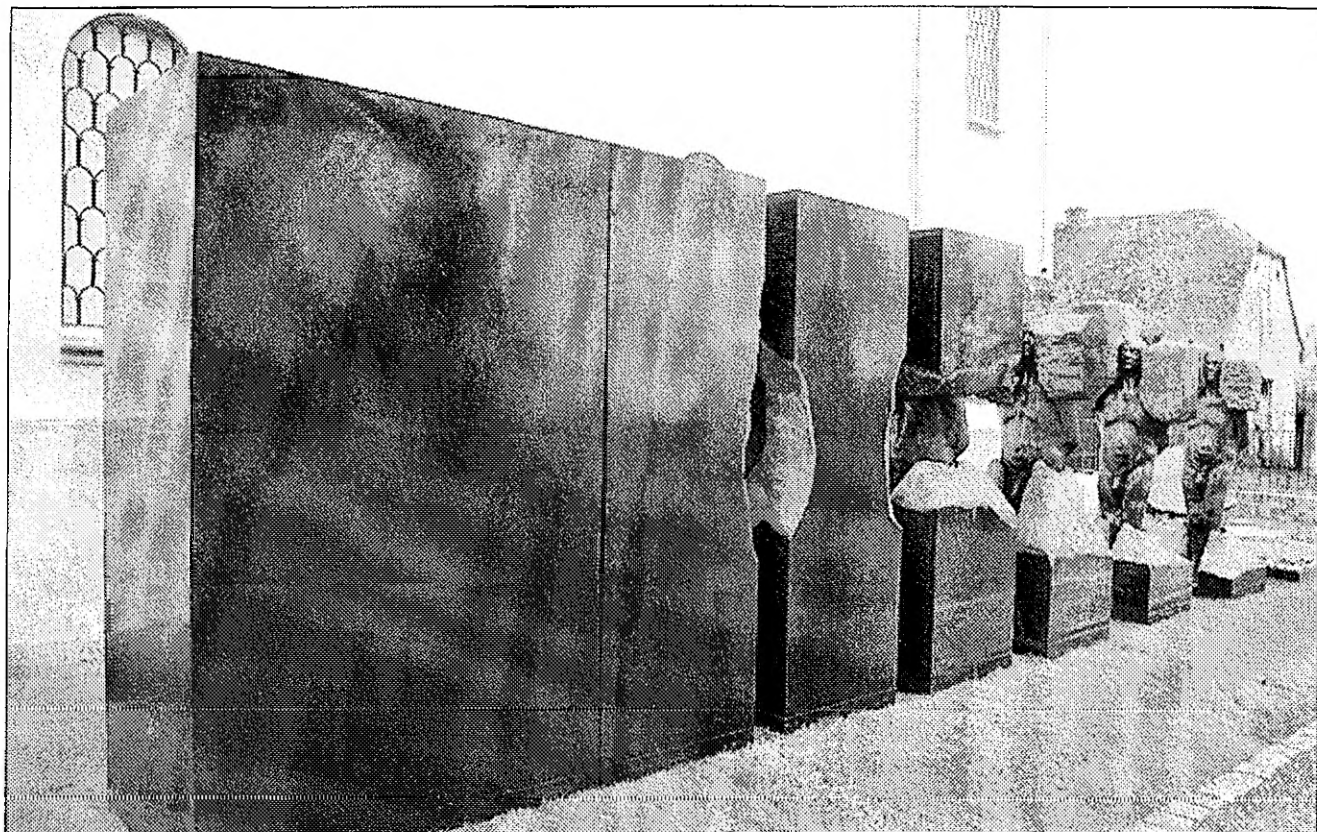
– szemérmetlen magyarázatpróba
Lugossy Mária művéről –

Hölgyeim és Uraim!

Az elmúlt percekben a szemünk láttára műalkotás született. Míndannyian kivételes pillanat tanúi lehettünk, mert bár a szobor napok óta készen áll, életet csak attól a tekintettől kaphat, mely nézőjétől, nézőitől irányul rá. Hiszen – tudjuk –, a mű éppen abban a párbeszédben nyilatkozhat-nyilatkozhatna meg teljes valóságában, csak abban az interakcióban nyílnak-nyílnak föl, mely közte és értelmezője között alakul ki az idők során; pontosabban fogalmazva: tudjuk, hogy a mű hat a nézőjére, éppúgy, mint a néző a műre. De tudjuk azt is, hogy még a teljessé tett párbeszéd sem nyithatja meg a műben rejlő összes titkot. S miután valóban csak percekkel ezelőtt kerültünk szemtől szembe Lugossy Mária alkotásával, a párbeszéd, a titkok feltárásának folyamata éppen csak hogy elkezdődhetett.

Az iméntiek érvényében bátran mondhatom, nincs ember, aki most, sőt egyáltalán, bármikor teljes készletet adhatna a műbe rejtett üzenetek megfejtéséhez, így én sem tehetek mást, mint hogy pusztán néhány javaslattal szolgáljak Önöknek, szemérmetlen magyarázatpróba gyanánt.

Az elmúlt évtizedek egyetemes művészettörténete jó ideje zavarban van, és azt hiszem, marad is az emlékművek megítélését illetően, hiszen ezek túlságosan kiszolgáltatottak az időnek, s az időbe foglalt politikai aktualitásoknak. Lugossy Mária rezzenetlen kézzel emelte ki művét az idő pillanatnyiségának és szaggatottságának ketrecéből, s tette azt egyszerre metafizikussá és dialektikussá, másképpen fogalmazva: meg nem rebbenő képpé, egyszersmind véget érhetetlen folyamatot leíró jelenetté formálta a szobrászi ideát.

A szoborcsoport arctalanjainak mozdulatlan és mégis dinamikus sora, az azonosság és azonosíthatatlanság felcserélésének gesztusa egyrészt azt a gonosz ambivalenciát fogalmazza meg, mely a pusztító és elpusztított között feszül, másrészt viszont, s az én szememben ez adja a mű újító erejét, arra a kegyetlen belső ellentmondásra is fényt vet, mely az áldozat, az áldozattá válás és az áldozathozatal hármasságában húzódik meg. Míg a legismertebb, s hosszú évtizedekig egyetlen magyar holokauszt-emlékmű, Makrisz Agamemnonnak a mauthauseni koncentrációs táborban álló szobra a hősiesség ellenállás megtörhetetlenségét kívánta sugallani, Lugossy Mária éppen ellenkezőleg, a legendák helyett a héroszok és atlaszok sívár végzetére gondolt. Úgy rémlik, műve tervezése során ő is pontosan tudta, hogy a 20. század Közép-Európájának (ha még szabad ezt a szétmállott topográfiai kategóriát használni), tehát **a mi terünknek** történelmi metaforája **a báb**, az ember szabású, jobbára kitöltetlen arcú, nem nélkül **egzisztáló tárgy**; a merev, ám a folytonos metamorfózisra mindig is hajlandó, arra egyszerre készülő és azt elszenvedni képes **figura/figurina**, vagy mondhatjuk másképpen is: a szervesen anyagra ráhúzható emberszerű héj, mely alatt Gölemmé, bábbá, babává nivellálódhat, átlagolódhat a matéria. Tudjuk, mert nyilvánvaló, hogy van ebben az ideában valami blaszfémia, de azt is tudjuk, hogy a káromlás is a művészet lényegéhez tartozik, vagyis nincs művészet ambivalencia híján. Gondoljunk Giacometti vagy a nagyszerű kortárs lengyel művész, Magdalena Abakanowicz műveire, melyekhez formailag nem, de szellemét illetően Lugossy Mária szobra igencsak közel került éppen az emberi figura történelemfilozófiai, mondhatnánk metafizikai lényegének értelmezésével.

S végül: ezen a helyen – sajátos módon – a történelem geometriája is megmutatkozik Lugossy Mária művének jóvoltából. Mint az utóbbi években készített szobrai és installációi révén, a művész most is furcsa, megtekeredett, de mégis logikus viszonyrendszert épített fel. Nem tudjuk pontosan, honnan hová, mi elől és mi mögül, mikor és mitől

mozdul a menet, amint azt sem, mi a mi pozíciónk ebben a feszült helyzetben. Vagy: hogy Lugossy Mária figurának sorakozójában vajon nem magát az életet szemléljük-e – kívülről – kirekesztve, elkülönítve tőle, egyúttal le- és kiszorítva; a történelem allegóriáitól körülveve, vagyis benne a történelemben? Vagyis benne az önmagát író történetben, már ha beállunk vagy kényszerítve beállítanak bennünket az utolsó lény mögé a sorba, hogy aztán magunk is szimbólumokká váljunk...

Hajdu István

(A beszéd elhangzott 2004. november 4-én Tatán, Lugossy Mária holokauszt-emlékművének avatásán.)

FÖLDDÉ LESZ AZ ÉG

Leszáll az ég közénk, lejő és föld leszen.
mikor száll fölfelé a föld, hogy ég legyen?

KI ÉS BE, SZÜLNI ÉS SZÜLETNI

Istenben megszületsz és Istent megszüled.
A kettő benned egy: szülő vagy és szülött.

AZ ÖRÖK KIVÁLASZTÁS

Ne kételkedj tovább: ha Istenben születted,
Őbenne, általa örök életre lettél.

MAGAD VAGY MINDEN DOLOG

Miért kívül kutatsz? Magadban megleled
Az angyalok karát, a földet és eget.

ÉN ÉS TE: MINDEN

Csak én vagyok, s Te vagy. Ha nem lennénk mi ketten,
Az ég beomlana, Isten nem lenne Isten.

„Én csak olyankor és oda megyek, ha érdekel valami...”

Interjú Cs. Schrecker Évával – 2. rész

1931-ben tehát Budapestre kerültél. A Veres Pálné utcai internátust, akkori lakóhelyedet, ki tartotta fenn?

Az internátus a Veres Pálné utcai gimnázium mellett működött, de valami miatt egy év múlva megszűnt. Egyik idős internátusi nevelőtanárunk, a gimnáziumban franciát is oktató Bunker Jozefin összegyűjtött egy kis tőkét, s a Rákóczi út 10.-ben kivett és rendbe hozatott egy lakást az internátus céljaira. Négyágyas szobákat alakítottak ki, fürdőszobát, ebédlőt és saját magának egy lakást. Ebben az intézetben laktam nemcsak gimnazista koromban, hanem még egyetemistaként is.

Hogy éreztél magad a gimnáziumban?

Nem érezttem rosszul magam. Én nagyon mafla, jámbor leányka voltam, így nem is csoda, hogy nem volt semmi konfliktusom az iskolával. Az igazgató, Bánkúti Dezső valóban nem volt túl rokonszenves, de nagy tekintélynek örvendő, jó igazgató volt. Minket nem tanított, nekem semmi bajom nem volt vele, a lányával éveig egymás mellett ültünk. Az oktatás nem volt igazán korszerűnek mondható. Persze akkor jelentős különbség volt a fiú- és a leánygimnáziumok között. Mi nem tanultunk az első osztálytól latinul, csak németül, a latint harmadikban kezdtük az angollal együtt. A matematikatanítás sem volt olyan mély és alapos, mint a farsori fiúgimnáziumban, később az egyetemen nem is ment könnyen nekem a differenciálszámítás. Ugyanakkor a humán tárgyakat – a zenét, a nyelveket, a történelmet – nagyon intenzíven és jól tanították, s egészen kiváló művészettörténet-tanárunk volt, Győri Aranka. A heti két kötelező hittanórát Ruzsicska tisztelendő bácsi tartotta. Ami igaz, igaz: tőle eléggé közheyles, felszínes ismereteket kaptunk hittanból.

Mivel az én gimnáziumi éveim a harmincas évekre estek, azzal kellett kezdeni minden napot, hogy „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, hiszek Magyarország feltámasztásában...”. Vasárnap pedig kötelező volt templomba menni, az internátusból együtt vonultunk a Deák térre. Ezt az utat persze naponta megtettük, s közben figyelhattuk, hogyan emelkednek a hatalmas Madách téri piros téglaházak.

A húgod is a Deák térre járt?

Nem, őt a szülei az aszódai polgári iskolába fratták. Aszódon csak fiúgimnázium volt, lányok oda nem járhattak. Később Budapesten elvégzett egy gazdaasszonyképzőt, ez a vidéki lányok számára alapított nevelőintézet volt. Mikor ezt befejezte, a szülei úgy döntöttek, hogy anyánk fölköltözik Pestre a felcseperedett lányai mellé, hosszú éveig pendlizett aztán Budapest és Legénd között, hol a lányait istápolta, hol apánkat, aki Legénden gazdálkodott. A húgom elvégzett egy gyorstalpaló könyvelői tanfolyamot is, s a háború után a MÁVAG szakszervezeti irodájában dolgozott titkárnőként. Úgy került oda, hogy abba a Semmelweis utcai házba, ahol a negyvenes években anyákkal együtt laktunk egy rokon család lakásában, betelepítettek egy kibombázott családot. Róluk kiderült, hogy egy fiatal illegális kommunista rokon lányt bújtatnak a pincében, akivel a húgom a felszabadulás után a pincéből előkerülve összebarátkozott. Ez a lány a háború után párttitkár lett a MÁVAG-ban, a későbbi Ganz-MÁVAG-ban, s bevitte oda a húgomat, aki ott a gyárban ismerte meg későbbi férjét, egy Erdélyből áttelepült egyszerű asszony fiát, aki szerszámlakatos volt. Aztán mint tehetséges fiatal munkáskádert beiskolázták, de mikor kiderült, hogy

kuláklány a felesége, egyszerre rossz káder lett belőle, s a gyorstalpaló érettségi helyett végig kellett csinálnia a négy év technikumot. Nem volt könnyű sorsuk, dolgoztak a gyárban, s meglehetősen rossz anyagi körülmények között laktak egy kis udvari lakásban. De szabad idejük nagy részét házon kívül töltötték, szerettek sportolni, kirándulni, jártak a Dunára, és utazgattak is a szomszédos szocialista országokba. A húgom azonban nagyon fiatalon rákos lett, és 52 éves korában, most már lassan harminc éve meghalt. Az ő unokáinak én lettem a pótnagyanyjuk, bár a férje újra megnősült, nagyon helyes, kedves asszonyt vett feleségül.

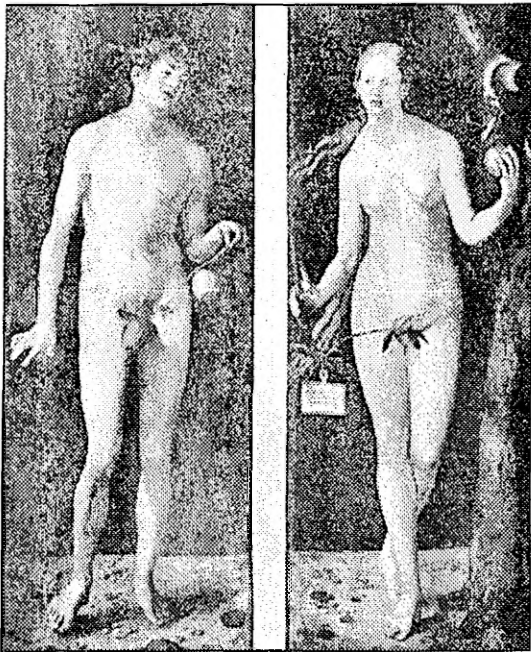
Deák téri diákként kit szerettél hallgatni vasárnaponként?

Sok lelkész megfordult ott Raffay püspök mellett Kende Györgytől az idősebb Gáncs Aladárig. Többségük nem tudott igazán megfogni. A legszimpatikusabb Danhauser László volt, s – érdekes módon – Grünvalszkyra is pozitív módon emlékszem vissza. De az első, akit igazán érdeklődéssel hallgattam már, egyetemista koromban, az Dezséry László volt.

Az egyetemet 1940-ben kezdtem. Igazából én azt találtam ki, jöllehet a kémiát mindig is utáltam, hogy patikus leszek, de végül is praktikus okokból a közgazdasági egyetemre jelentkeztem. Akkor kezdett divatba jönni ez a szakma, és az akkor induló évfolyamra mi már ezren jártunk. Szervezetileg ebben az időben még nem volt önálló az egyetem, hanem a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdasági Karaként működött. Ezeket az éveket a háború még nem nagyon befolyásolta, bár például Telcki Pál miniszterelnök öngyilkossága minket is megdöbbentett, mivel előzőleg az egyetemen professzorunk volt. Körülbelül 1943-tól az egyetemre is behatolt a politika – a szó szoros értelmében: a Turul Bajtársi Egyesület tagjai betódultak az előadóterembe, kirángatták a padokból a zsidó évfolyamtársainkat, és eltávolították őket. Érdekes volt később figyelemmel kísérni a volt évfolyamtársak pályáját. Jó néhányan kerültek magas vezető pozícióba, ezek egyúttal pártkarriert futottak be. Sokan Nyugatra disszidáltak. Sok lány el sem jutott a diplomáig, inkább férjhez mentek, és „főhivatású” anyák lettek. Szóval a nagy létszámmal induló évfolyam erősen lemorzsolódott, és amikor tízéves találkozót szerveztük, nagyon kevesen jöttek össze. A záróvizsgát 1944-ben tettem le, ennek 50. évfordulóján aranydiplomát kaptam.

Mi volt az első munkahelyed, s hol dolgoztál később?

Az első munkahelyemet még egyetemista koromban találtam, a háború alatt, mikor egy kis pénzt akartam keresni. Mikor 1942-ben a zsidó szabadalmi ügyvivők ténykedését megtiltották, alig maradt néhány árja származású aktív ügyvivő, hozzájuk özönlött az összes munka, különösen a német szabadalmak. A Báthori utcában volt egy nagy iroda, a Janssen Iroda, ott találtam munkát német levelezőként. Még egy mérnök és egy jogász dolgozója volt, dr. K. György, aki később majdnem a férjem lett. Mindennap ott ültem reggeltől estig nyolc órát. '43 augusztusában nagy meleg volt, mindenki elment nyaralni, s nekem is elegendő lett a dologból, írtam egy levelet az éppen a Balatonon nyaraló ügyvivő úrnak, hogy köszönöm, én most kiveszem a szabadságomat, szeptemberre pedig már nem jövök vissza. A munka miatt az egyetemen elmaradtam a vizsgáimmal, folytatnom kellett a tanulmányaimat, csak a záróvizsgám után, 1944 őszén mentem vissza dolgozni. 1946-ban doktoráltam, állást kaptam az Anyag- és Árhivatalban, melynek egy nagyon tehetséges közgazdász, a korábban nyilas, akkor azonban éppen nagy kommunista Csikós-Nagy Béla volt a vezetője. Kineveztek miniszteri fogalmazónak, '47-ben azonban tébécés lettem, s betegállományba kerültem. Nyilván a háborús körülmények okozták a betegséget, hiszen hosszú ideig meglehetősen rosszul tápláltan éltem egy romos házban, – akkoriban nem volt nehéz összeszedni ezt a kórt. Budakeszire kerültem a tüdőszanatóriumba, ahol egy Baráth Irén nevezetű igen híres

Albrecht Dürer: Ádám és Éva (Madrid-Prado, 1507)

főorvos asszony kezelt. Míg én a szanatóriumban voltam, férjhez ment a húgom, Gyuri pedig szerezte nekem ezt a lakást, ahol most is lakom. De ez az idő elegendő volt ahhoz, hogy rájöjjünk, nem igazán illünk egymáshoz. Ő később disszidált Svédországba. Míg én a betegség miatt föl voltam mentve a munkavégzés alól, megszűnt az Árhivatal, s mire újra föl akartam venni a munkát, már az Iparügyi Minisztérium működött a Fő utcai épületben, velem pedig közölték, hogy a végzettségemnek megfelelő munkakör éppen nincsen. Szerencsére én még egyetemista koromban elvégeztem egy gyors- és gépíróiskolát, így betettek engem az ún. leíróirodába. Ez nagyon érdekes munka volt, mert akkor kezdtek államosítani a nagyvállalatokat, kinevezték az új munkásigazgatókat, mi adtuk a kezükbe a megbízóleveleket. Nehezen tudtam a szakmámba visszakerülni, csak fél év után találtam terv-statisztikus állást az Általános Gépipari Központba, de '52-ben mint rossz kádert kirúgtak. A korábban német tulajdonú Óbudai Hajógyárba kerültem, amely akkor már az oroszok kezében volt, orosz volt a tervosztály vezetője is, aki füttyölt a káderdolgokra, s egyszerűen utasította a személyzetet, hogy vegyen föl, mert neki jó közgazdászra van szüksége. Én ettől teljesen elájultam, hiszen korábbi munkahelyeimen a személyzetis volt úr. A mi osztályunkon zömében orosz hadifogásból hazatért fiúk dolgoztak, akik tudtak a főnökkel kommunikálni, s én is lelkesen elkezdtem oroszul tanulni a barátomnál, aki eredetileg művészettörténet-angol szakon végzett, de éppen akkortájt képezte át magát oroszosnak. Akkoriban az a mondás járta az újdonsült orosz tanárokról, hogy egy leckével tartanak előbbre, mint a diákjaik. Mondanom sem kell, hogy három év után, mikor már az oroszok átadták a magyaroknak a gyárat, innen is kirúgtak. Ez persze nem véletlenül történt: 1955-ben férjhez mentem, és férjem szintén ott dolgozott a gyárban mint számviteli vezető. Most tehát racionalizálásra hivatkozva – mondván, kettőnknek túl sok a fizetésünk – távolítottak el, de a valódi ok még mindig a kulákszármarzás volt. Közben édesanyám súlyos beteg lett. Őt ápoltam, nem is tudtam elhelyezkedni, férjem tartott el, pedig nem is tudtunk együtt lakni, hiszen ebben a kicsi lakásban édesanyámmal együtt már nem férünk volna el. Mire édesanyám meghalt, kiderült, hogy ez a házasság nem működik, 1956-ban békességben elváltunk, de nagyon jó barátok maradtunk élete végéig.

Később aztán több helyen is dolgoztam, többnyire mindenhol üzemgazdasági munkát végeztem: tervezés, árképzés, kalkuláció, számlázás, újítás, munkaügy, beruházás... Mindenfélét. Az utolsó két munkahelyemen már megmaradhattam, addigra már elmúltak a káderfaló évek. Ezeket a helyeket nagyon jól is éreztem magam, kiváló kollégáim voltak, remek társaság, szerettünk bent lenni a munkahelyen. 60 évesen mentem nyugdíjba 1982-ben, de még évekig dolgoztam félállásban. Akkoriban vették meg a Ganz Villamosági Műveket az olaszok, ott voltam a gazdasági igazgató segítője az ún. controlling területen, hiszen tudtam németül meg angolul is. Egészen addig tartott ez, míg nem talált magának egy megfelelő, a számítógéphez is értő, nyelveket beszélő fiatalabb szakembert, aki a helyettese lett.

Hogy kerültél Csillaghegyre?

Egyszer személyesen láttam Donáth Lászlót a faszori gyülekezet irodájában, mikor a húgom unokáit, akiket ott kereszteltek, vittem oda hittanóra, úgy '90 táján. Később aztán többször hallottam őt a tévében-rádióban, s izgalmasnak tűntek a gondolatai, érdekelt, amit mondott, ahogy a teológiai kérdéseket megközelítette, s szerettem volna vele közelebről megismerkedni. Kinyomoztam, hol található, aztán vettem egy Evangélikus Életet, hogy megnézzem, mikor prédikál. 1997 adventjén már Csillaghegyre jártam.

Miért kezdett el téged érdekelni a teológia 75-76 évesen?

Nem akkor kezdett érdekelni, korábban is sok minden foglalkoztatott, szívesen hallgattam annak idején Dezsérynek nemcsak a prédikációit, hanem azokon a beszélgetéseken is figyeltem rá, amelyeket egyetemi lelkesként vezetett. Aztán a világ megváltozott, s én ugyan sohasem szakadtam el az egyháztól, nem jártam rendszeresen istentiszteletre. Férjemmel, aki buzgó katolikus volt, néhányszor elmentem misére, valójában azonban inkább evangélikus papokat hallgattam, főleg a Deák téren, ahová a koncertek kedvéért is elmentem. Mikor aztán Donáth László fölfigyelt, már a kilencvenes években, gondoltam, na itt van egy érdekes ember, akitől tanulni lehet, „lelki információkat” lehet begyűjteni. Leginkább a szellemi kíváncsiság hozott Csillaghegy-Békásmegyerre. Az élet persze mindig alakítja, módosítja, amit az ember vár: sokféle elfoglaltsága, közéleti tevékenysége, az öregotthon építése mellett talán nem mindig könnyű annyi időt szakítani ezekre a szellemi kalandozásokra, mint szeretném, ugyanakkor engem legalább ennyire érdekel az istentisztelet, az egyházi zene, de még inkább az emberek.

Talán valóban a személyes motivációid voltak akkortájt az erősebbek, de aztán nagyon hamar a tényleges munkáha kapcsolódtál bele a gyülekezetben, évek óta segítesz a könyvelésben. Az azonban mégis csak érdekes, hogy ennyi tapasztalattal, azzal a fantasztikusan gazdag családi háttérrel, hagyománygyűléssel, összetartva az itthoniakat és a távolba szakadt rokonságot, miért is adtad a fejedet arra, hogy idődnék, erődnek, szakmai képességeidnek jó részét egy ilyen kicsiny, lakásodtól földrajzilag távol eső gyülekezetnek áldozd.

Áldozatról szó sincs. Lehet, hogy a földrajzi távolság idővel majd tényleg nehezíti a kapcsolattartást, egyelőre azonban még nem okoz gondot a közlekedés. Az a kis könyvelési munka nem fárasztó, inkább szórakoztat, legalább nincs időm unatkozni. Évtizedek óta intézem a társasház pénzügyeit is, és gyűjtöm a családi papírokat – hiszen ki más gyűjtené? –, s megpróbálom összefogni ezt a világ négy égtája felé szétszóródott rokonságot. Én csak olyankor és oda megyek, ha érdekel valami, és szívesen megyek. Békásmegyerre pedig szívesen megyek, hiszen a gyülekezetben jó barátokra találtam minden korosztályból, ez pedig nagy öröm annak, akinek lassan már elfogynak a saját korosztályába tartozó rokonai, barátai.

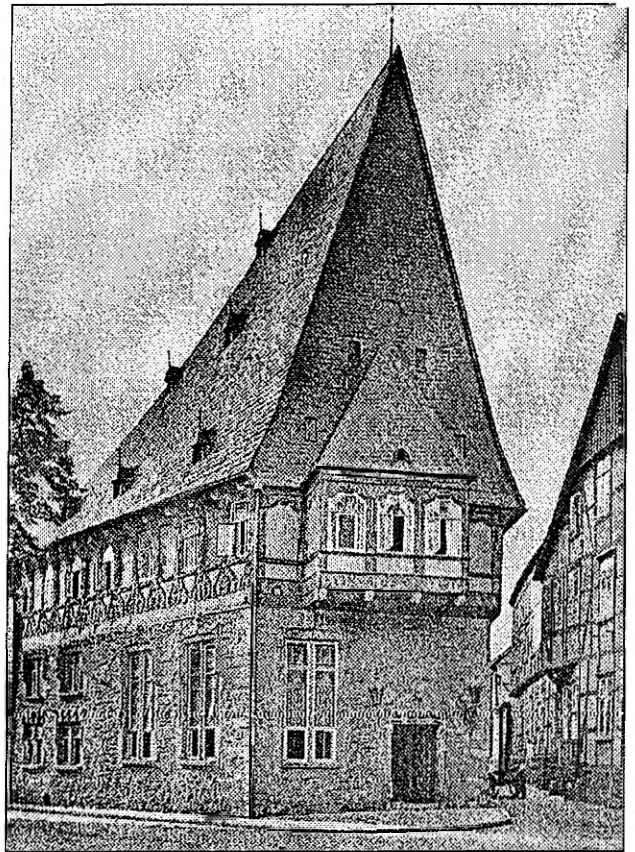
Ittész Nóra

A REFORMÁCIÓ EMLÉKHELYEI AUGSBURG

Augsburg történetének kezdete a római korba nyúlik vissza: Kr. e. 15-ben Augustus császár Augusta Vindelicum néven várost alapított a mai Augsburg helyén. Magyar őseink először 910-ben jártak falai között, nem a legkedvezőbb benyomást keltve az ott lakókban, 955-ben viszont csak futólag érintették Augsburgot, amikor falai alatt átúszva a Lech folyón mint „gyázmagyarok” siettek haza, hogy hírül adják az otthoniaknak: a kalandozó portyák ideje lejárt.

A fejlődő város a 15–16. században érte el fénykorát, köszönhetően a Fugger bankháznak. Ekkor Augsburg döntő szerepet játszott Európa sorsának alakulásában, mert a kontinens pénzügyi központja lett. A mérhetetlenül gazdag Fuggerek finánciális impériumának alapjait az 1367-ben itt letelepedett Hans Fugger takácsmester vetette meg, aki szorgalmával és zseniális pénzügyi leleményességével maga is tekintélyes vagyona tett szert, és ez lehetővé tette számára, hogy a város ügyeibe is beleavatkozzék. Utódjai lépésről lépésre alakították ki nagy kereskedelmi hálózatukat. Arany- és rézbányákat vásároltak (Magyarországon is), és a 16. században megszerezték az európai vörösréz monopóliumát. Ekkorra már övék volt a kontinens legnagyobb bankháza is. Ennek a bankháznak, illetve az augsburgi Fugger-palotának a falai között fogadta egykor Jakob Fugger (1459–1525) a Német-Római Birodalom urait: I. Miksa császárt, majd V. Károlyt. Mindketten háborús kiadásaikra kértek és kaptak kölcsönt. harsos kamatra.

Nemcsak nyereszkesedés és rafinált bankpolitika fűződik a Fuggerek nevéhez. Számos donációval gazdagították városukat, és egy példamutató szociális intézménnyel fűták be nevüket a történelembe: az ún. Fuggerei 1519-ben kezdődött és 1525-ben befejeződött felépítésével. Ez volt a világ legelső lakótelepe szegény sorsúak részére „polgári kivitelben”. Ez a 67 házból álló, fallal körülvett kis kolónia példásan helyreállítva még ma is áll mint egy szép kis középkori város a városban. Az emeletes, oromzatos házakban 142 lakást alakítottak ki. Templom, iskola, fürdő és kórház is tartozik a kis telephez, az utóbbiba már 1638-ban bevezették a vizet. Ma is lakott a telep minden háza. Annak idején csak a legszegé-

Egy ház a Fuggereiből

nyebbek költözhettek ide, s évenként jelképesen nem egészen két marka labkért fizettek.

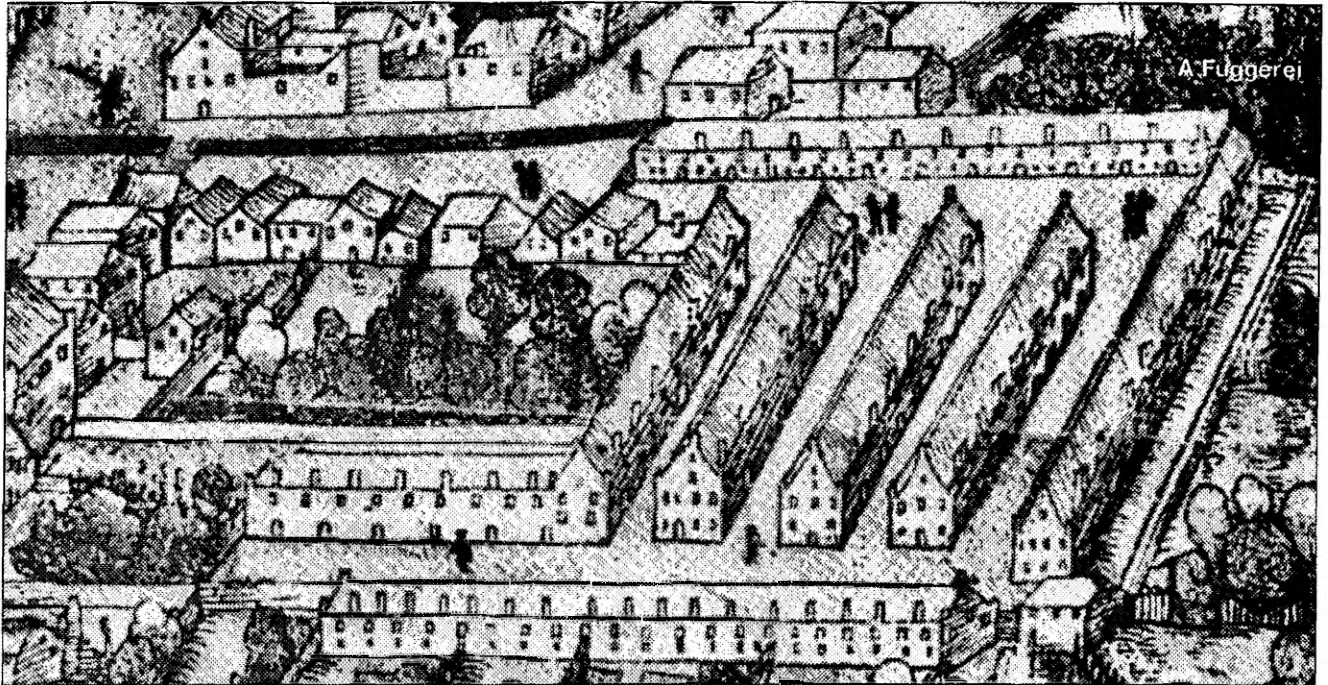
Nemcsak a Fuggerek foglalkoztak pénzügyekkel és kereskedelemmel. Augsburgban rajtuk kívül számos kereskedőház, sőt hajózási vállalat is működött. Az általános jólét szellemi fellendüléshez is vezetett. Az Itáliával való élénk kereskedelmi kapcsolat nemcsak a korszerű gazdasági szemléletet, de a humanizmus eszméit is korán honosította Augsburgban, s így a reformáció is könnyebben tört itt utat magának. Ez a gazdag város két birodalmi gyűlésnek is színtere volt, és mindkettő döntő dátuma lett a reformáció történetének.

Philipp Melancthon

Jakob Fugger

Az ifjabb Hans Holbein

1521, a wormsi birodalmi gyűlés óta sokat változott a világ, politikai és egyházi téren egyaránt. Wormsból a pápai legátus még azt jelenthette, hogy német földön az emberek kilenczted része Luther pártján áll. A következő években azonban egyre több reformátor támadt – Thomas Münzer, Melchior Hofmann, Jakob Hutten, Ulrich Zwingli –, akik nem mindenben azonosultak Lutherrel. A hitviták a politikai egységet is fenyegetni látszottak, ezért V. Károly császár – aki Worms óta Itáliát megjárva Rómát kifosztotta, valamint Francia- és Spanyolországot is megszállta – visszatérve német földre 1529-ben, a speyeri birodalmi gyűlésen minden szakadárt vissza akart terelni a pápai akolba. Az e szándék ellen tiltakozókat nevezték először protestánsoknak. A protestálók miatt kellett összehívni már 1530-ban az újabb birodalmi gyűlést Augsburgban. E gyűlést megelőzően a szász választófejedelem felszólította teológus tudósait, Luthert, Melanchthont, Bugenhagent és Jonast, hogy foglalják írásba a vallás reformálásának azokat a szempontjait, amelyeket a császár előtt kívánnak megvitatni. Ezt a 28 pontból álló iratot Philipp Melanchthon (1497–1560) szer-

kesztette meg végleges formájában, s mint a tételek előadója ő lett az augsburgi birodalmi gyűlés főszereplője. (Luther nem lehetett jelen, mert kiközösítése még hatályban volt.) A 28 tételből 21 az evangéliumon alapuló vallási kötelezettségeket, hét pedig a római katolikus vallás bizonyos dogmáinak elutasítását tartalmazta. A vita kiújult, a türelmét vesztett császár megegyezés nélkül feloszlatta a gyűlést. Melanchthon 28 tézise később mint augsburgi konfesszió – azaz ágostai hitvallás – az evangélikus egyház alapokmánya lett.

Eredmény nélkül minden maradt a régiben. A protestánsok – 5 fejedelemség és 14 gazdag város – kitartottak álláspontjuk mellett. Németország kettészakadt. Az augsburgi események után alig egy évvel a birodalmi gyűlésen inkvizícióval fenyegető császárral szemben a protestáns fejedelmek és városok Schmalkaldenben szövetséget kötöttek a Habsburg-ház örökletes monarchiája ellen. Ebben a véd- és dacsövetségben, amelyhez később katolikus városok is csatlakoztak, a politikai kérdések előbbreválók voltak a vallásnál. Évekig tartó háborúskodás után 1555-ben a második augsburgi birodalmi gyűlésen végre deklarálták a lutheránusok szabad, illetve a katolikusokkal egyenjogú vallásgyakorlatát.

Augsburg városa aránylag rövid ideig élvezhette gazdagságának előnyös helyzetét, hanyatlása már a 17. században elkezdődött. A nagy üzletházak sorra bezártak sikertelen, hatalmas veszteségeket termelő dél-amerikai vállalkozásaik miatt. A Fuggerek is ebbe mentek tönkre, ráadásul V. Károly sem fizette vissza a hitelbe kapott horribilis összegeket. A régi virágzó kor maradványait azonban a turista még ma is megcsodálhatja. A Maximilian-Strassén ott sorakoznak egymás mellett a szép oromzatos gótikus házak, kellemes harmonikus együttest alkotva a reneszánsz és rokokó patricius-házakkal. A város egyik fő nevezetessége a Fuggerek palotája és a Fuggerei lakótelep. Számos nevezetes művész szülővárosa volt Augsburg, köztük a két Hans Holbeiné. A mindkét azonos nevű festő – apa és fia – a legnagyobb mesterek közé sorolható, mégis a fiatalabb az ismertebb, mert az angol VIII. Henrik udvari festője volt. Az angol király udvarát, a király feleségeivel és a miniszterekkel együtt, Holbein képeiről ismeri az utókor. Ugyancsak itt született Leopold Mozart, Wolfgang Amadeus apja, ezért lett a város a Német Mozart Társaság székhelye.

Pamer Nóra

KARÁCSONY – VÍZKERESZT – BÖJT ISTENTISZTELETI REND

Békásmegyeren (Mező u. 12.):

**December 19., ádvent 4. vasárnapja,
az összegyülekezés napja**

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Mártonffy Marcell
12.00 órákor közös ebéd
14.00 órákor Hanuka – a fény ünnepe címmel Radnóti
Zoltán rabbi tart előadást. Fekete László főkántor
zsidó liturgikus énekeket énekel, orgonán kísér
Lisznyai-Szabó Mária
16.00 órákor bibliodramatikus gyerekkarácsony
Muntag Ildikó irányításával, a vecsernyén igét hirdet:
Vári Krisztina

December 24., szenteste (péntek)

- 14.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

December 25., karácsony első napja (szombat)

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

December 26., karácsony második napja (vasárnap)

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

December 31., óév este (péntek)

- 17.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Január 1., újév (szombat)

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

Január 2., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Vári Krisztina

Január 6., vízkereszt (csütörtök)

- 17.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Gálos Ildikó

Január 9., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Muntagné Bartucz Judit

Január 16., vasárnap, az összegyülekezés napja

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Szabó Julianna
12.00 órákor közös ebéd
14.00 órákor szlovák nap
16.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Szpisák Attila

Január 23., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Január 30., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Solymár Mónika

Február 6., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

Február 13., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Február 20., vasárnap, az összegyülekezés napja

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Németh Zoltán
12.00 órákor közös ebéd
14.00 órákor evangélikus gyülekezeti találkozó,
vendégünk a bányai közösség
16.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Paál Gergely

Február 27., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Március 6., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Vári Krisztina

Március 13., vasárnap

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

E számunk megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Nemzeti Civil Alapprogram.

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Március 20., vasárnap, az összegyülekezés napja

- 10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Erdős Eszter
12.00 órákor közös ebéd
14.00 órákor református nap, vendégünk
Szabó Magda író

16.00 órákor vecsernye, zenél Berkesi Alex és
együttese (Debrecen), igét hirdet: Donáth László
Az úrvacsorát a hónap 1. és 3. vasárnapján, valamint kará-
csony 1. és 2. napján és újévkor ünnepeljük.

Piliscsabán (Bétel Otthon, Széchenyi utca)

minden vasárnap 10.00 órákor

Pilisvörösváron (református templom)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 14.00 órákor

Veress Pál
**Ősi bálványok,
új formák**
című kiállítása

2004. február 28-áig látogatható.

BIBLIAÓRÁK

Jób könyve

Tanház Donáth László vezetésével
Alkalmaink: 2005. február 9-én, 23-án
és március 9-én szerdán 17.00 órákor

Gyermekkatékézis

Naszályi Márta és Váradai László vezetésével
minden vasárnap 10.00 órákor

Konfirmációi oktatás

Vári Krisztina vezetésével minden második
vasárnap délelőtt 10.00 órákor

Bibliodráma

Muntag Ildikó és Falvy Dóra vezetésével
2005. január 8-án, február 12-én és március
12-én, szombaton 16 órákor

HÉT HÁRS

A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség lapja

Felölős szerkesztő: Donáth László lelkész

Szerkesztők: Breuer Katalin felügyelő és Ittész Nóra

A gyülekezet lelkészi munkatársai:

Fülöp Attila segédlelkész, Görög Tibor nyugdíjas lelkész,

Gálos Ildikó és Thurnay Béla gyülekezeti munkatárs

Cím: 1038 Budapest, Mező u. 12.

Telefon: 368-6118, fax: mobil: 06-20-3989-059

E-mail: breuer@axelero.hu

Tördelés: Huppán Béla (InfoGraf Grafikai Stúdió)

Nyomatás: Wesley Kiadó

Adományokat az OTP 11703006 - 20013365
számlaszámra várunk.